

Drogproblematikens vara eller icke vara i gymnasieskolan

- En studie om två gymnasieskolors
drogförebyggande arbete

Kenny Grönquist & Tobias Jakobsson

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN

Självständigt arbete avancerad nivå: 67:2017

Ämneslärarprogrammet 2012-2018

Handledare: Staffan Hultgren

Examinator: Suzanne Lundvall

Drug problems being or not being in upper secondary school

- A study of two secondary schools drug
prevention work

Kenny Grönquist & Tobias Jakobsson

THE SWEDISH SCHOOL OF SPORT AND HEALTH SCIENCES

Master Degree Project 67:2017

Teacher Education Program 2012-2018

Supervisor: Staffan Hultgren

Examiner: Suzanne Lundvall

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar: Syftet med studien är att undersöka den problematik rörande droger som kan finnas inom skolmiljön på gymnasieskolor. Vidare är ett syfte att undersöka hur skolpersonalen arbetar med det drogförebyggande arbetet. Finns det en drogproblematik på skolan? Vilket drogförebyggande arbete finns på skolan? Hur fungerar det drogförebyggande arbetet på skolan?

Metod: Studien är kvalitativ med en induktiv ansats där faktaintervjuer med semistrukturerad uppbyggnad valts som metod för att samla in empiri. Urvalet till studien omfattar två gymnasieskolor i Stockholmsområdet som skiljer sig i intagningspoäng där en idrottslärare, en kurator och en rektor intervjuades på respektive skola. Urvalet till studien utgick således ifrån ett bekvämlighetsurval i kombination med ett handplockat urval. Intervjuerna bearbetades med en hermeneutisk ansats och empirin analyserades utifrån systemteorin och det salutogena perspektivet.

Resultat: Resultatet visar att skolorna har en drogproblematik rörande elever där drogproblematiken kan vara mer eller mindre synlig. Överlag uppfattar respondenterna att eleverna idag har en mer liberal syn på droger än tidigare. Alla respondenter är ense om att rektorn har det yttersta ansvaret men att all skolpersonal måste bidra i arbetet. Strukturen kring det drogförebyggande arbetet ser olika ut på de båda skolorna och detta kan ses i ljuset av att den ena skolan har en mer öppen problematik. Alla respondenter är inne på vikten av en god skolmiljö och att detta är det mest effektiva för ett lyckat drogförebyggande arbete. Respondenterna nämner att det finns en problematik med att konfrontera elever då de ofta förnekar samt att vårdnadshavare kan ta illa upp. Respondenterna menar även att det saknas struktur och tydliga ramar för hur det drogförebyggande ska genomföras.

Slutsats: En slutsats som kan dras utifrån systemteorin är att det svenska skolsystemet från macrosystem ner till microsystem har för många slutna självrefererande system och där kommunikationen, som är nyckeln inom systemteorin, är bristfällig mellan de olika systemnivåerna. Oavsett så finns viljan i de båda skolorna att arbeta mer med det drogförebyggande arbetet och fokus ligger på att skapa en trygg och utvecklande skolmiljö som går hand i hand med det salutogena perspektivet.

Abstract

Aim: The aim of the study is to investigate the problem of drugs that may exist in the school environment at upper secondary schools. Furthermore, there is an aim to investigate how school staff carry through with the drug preventive work. Is there a drug problem at the schools? What preventive drug work is in affect at the schools? What is the effect of the drug preventive work at the schools?

Method: The study is qualitative with an inductive approach, where fact based interviews with semistructured structure has been chosen as the method of collecting empiri. The selection for the study comprises two upper secondary schools in the Stockholm area, which differ in admission points where a PE teacher, curator and principal was interviewed at the respective schools. The selection for the study where a convenience selection in combination with a hand-picked selection. The interviews were processed with a hermeneutic approach and empirin was analyzed on the basis of system theory and the salutogenic perspective.

Results: The results show that the schools have a drug problem regarding pupils where drug problems may be more or less visible. Overall, respondents perceive that students today have a more liberal view of drugs than before. All respondents agree that the principal has ultimate responsibility, but that all school staff must contribute to the work. The structure of the drug prevention work differs from the two schools, and this can be seen in the light of the fact that one school has a more open problem. All respondents pushes the importance of a good school environment and that this is the most effective method for successful drug prevention work. The respondents mention that there is a problem with confronting students as they often deny and that custodians can get upset. Respondents also argue that there is no structure and clear framework for how the drug prevention work should be realized.

Conclusion: A conclusion that can be drawn from the system theory is that the Swedish school system from macro systems down to micro systems has too many closed self-referencing systems and where communication, which is the key in the system theory, is inadequate between the different system levels. Nevertheless, the willingness of the two schools is to work more with the drug prevention, and the focus is on creating a safe and developing school environment that goes hand in hand with the salutogenic perspective.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Forskningsläge	3
1.2.1 Drogetproblemantik bland ungdomar	3
1.2.2 Drogetförebyggande arbete i skolan ur ett myndighetsperspektiv.....	6
1.2.3 Drogetförebyggande arbete i skolan ur ett forskarperspektiv	9
1.3 Syfte och frågeställning.....	14
1.4 Centrala begrepp	14
1.5 Teoretiskt ramverk	15
1.5.1 Systemteori.....	15
1.5.2 Det salutogena perspektivet	17
2 Metod	19
2.1 Val av metod	19
2.2 Urval.....	19
2.3 Datainsamling och genomförande.....	20
2.3.1 Kartläggning av forskningsläget	20
2.3.2 Intervjuförberedelser	20
2.3.3 Intervjugenomförande	21
2.4 Databearbetning och analysmetod	22
2.4.1 Hermeneutisk ansats.....	22
2.4.2 Transkribering och sammanställning	23
2.5 Reliabilitets- och validitetsaspekter	24
2.6 Etiska ställningstaganden	25
3 Resultat.....	26
3.1 Finns det en drogetproblemantik på skolan?.....	26
3.1.1 Skola A.....	26
3.1.2 Skola B	28
3.2 Vilket drogetförebyggande arbetet finns på skolan?.....	30
3.2.1 Skola A.....	30
3.2.2 Skola B	34
3.3 Hur fungerar det drogetförebyggande arbetet på skolan?.....	36
3.3.1 Skola A.....	36
3.3.2 Skola B	39
4 Sammanfattande diskussion	42
4.1 Diskussion kring drogetproblemantiken	42
4.2 Diskussion kring det drogetförebyggande arbetet.....	44
4.3 Diskussion kring hur det drogetförebyggande arbetet fungerar.....	46
4.4 Avslutande reflektion	47

Käll- och litteraturförteckning.....	49
--------------------------------------	----

Bilaga 1 Käll- och litteratursökning

Bilaga 2 Intervjuguide

1 Inledning

1.1 Bakgrund

En gemensam syn från olika håll i samhället är att det har skett en liberalisering sedan början av 2000-talet gällande synen på droger i allmänhet och cannabis i synnerhet. Polisen skriver i sin rapport *Drogsituationen: Lägesbild i Sverige 2013-2016* hur attityden till att bruka droger har blivit mer tillåtande, där internet och sociala medier är starka bidragande faktorer med dess möjlighet till att dela med sig av information och erfarenheter som är drogrelaterade. Några problem som uppstår med dagens internetkultur är att den skapar mer försäljningsmöjligheter och att romantiseringen kring droger ökar, samtidigt som informationen når ut till allt fler människor. Denna internetkultur riktas ofta mot ungdomar, där även ungdomar som inte är kända hos polisen sedan tidigare nås, vilket i sin tur gör det svårare att arbeta mot. (Polismyndigheten & Tullverket 2016, s. 10 ff.)

Även Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN) stödjer tanken om en mer liberal syn på droger idag samtidigt som de avvisar andra vanliga föreställningar som finns om ungdomar och deras cannabisanvändning. En ofta förekommande föreställning är att det ska vara lättare att få tag på cannabis jämfört med alkohol. En annan föreställning är att det ska ha skett en ökning sedan början av 2000-talet i antalet människor som testar cannabis. Vidare finns en tredje föreställning att allt fler väljer att berusa sig med cannabis före alkohol. CAN menar emellertid att det inte finns några indikationer som visar på att det är lättare att få tag på cannabis jämfört med alkohol, men att det antagligen är mer lättillgängligt än tidigare. Även tanken att cannabisbruket sker i större omfattning avfärdar CAN men menar på att det finns tendenser till att de som väl testat eller brukar cannabis gör det i större utsträckning. Avseende den tredje föreställningen gällande val av berusningsmedel finns det inte heller några tecken som stödjer detta påstående, men CAN menar på att det självklart finns riskgrupper där det absolut kan se ut så. (Guttormsson, Raninen & Leifman 2017, s. 5 ff.)

I sin årliga rapport om skolelevers drogvanor från 2017 sammanställer CAN statistik om elever i grundskolans årskurs nio och gymnasieskolans årskurs två. De kom fram till att cannabis är den dominerande drogen; de som väl brukar cannabis gör det i större utsträckning; det är vanligare att eleverna fått tag i narkotikan via någon de känner samt att det är fler som anser att cannabisanvändning vid något enstaka tillfälle inte har några större risker för ohälsa.

Med det sista i åtanke kan en slutsats att eleverna har en mer liberal syn på cannabis idag dras. (Thor 2017, s. 62 ff.) Det genomförs även en enkät vartannat år med elever i årskurs nio och gymnasiet årskurs två lokalt i Stockholm (Stockholmsenkäten) där de senast tre enkäterna visar på att droganvändandet ligger på en relativt stabil nivå, men där framförallt tillgängligheten att testa droger verkar ha ökat de senaste åren (Stockholm stad 2012; 2014; 2016).

2011 antog den dåvarande regeringen en ny strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken (ANDT-strategin) som skulle gälla för perioden 2011-2015. I februari 2016 antogs den förnyade ANDT-strategin avsedd för 2016-2020 där det övergripande målet var detsamma som för den tidigare perioden; ”ett samhälle fritt från narkotika och dopning med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk” (Folkhälsomyndigheten 2017-10-16). ANDT-politiken ska även genomsyras av jämlikhets- och jämställdhetsperspektiven (ibid). En av utgångspunkterna när den nationella ANDT-politiken utformades var FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter där det står att alla människor ska ha möjligheten att uppnå bästa möjliga hälsa (Socialdepartementet 2016, s. 29). För att nå det övergripande målet har sex mindre mål satts upp med flera insatsområden där skolan spelar en viktig roll för att uppnå målen (Folkhälsomyndigheten 2017-10-16).

Sedan ANDT-strategin antogs har skolan ingått i en social insatsgrupp tillsammans med socialtjänst och polis för att fånga upp ungdomar som riskerar att utveckla en kriminell livsstil. Detta samarbete visade sig ge positiva effekter för det förebyggande arbetet, vilket ligger till grund för ett fortsatt samarbete (Socialdepartementet 2016, s. 43). De poängterar även vikten av skyddsfaktorer för att främja ungdomars hälsa samt för att minska risken för ohälsa och kriminalitet. En skyddsfaktor kan exempelvis vara att ungdomar har en trygg skolmiljö med en utvecklande undervisning. Att engagera föräldrarna i ungdomarnas skolgång har även det visat sig ge positiva effekter i det förebyggande ANDT-arbetet, samt ur ett hälsofrämjande perspektiv. (ibid, s. 45)

Med detta i åtanke blir det tydligt att skolan har en betydande roll för det förebyggande ANDT-arbetet. Amini och Hübinette anser bland annat att skolan är den arena där man lättast kan nå ut till ungdomar eftersom många vuxna rör sig i skolmiljön. Skolan kan även tidigt uppfatta missbruk och snabbt sätta in insatser då många vuxna inom skolmiljön har goda

kontakter med elever. (Amini & Hübinette 2008, s. 18) I *Skolans ANDT-uppdrag* sammanställer Skolverket skolans uppdrag att arbeta med ANDT-frågor utifrån de styrdokument som berör ämnet. För gymnasiet nämns det under rektorns ansvar att ”eleverna får kunskaper om [...] riskerna med tobak, alkohol, narkotika och andra droger.” (Skolverket, s. 10 f.). Begreppet droger står även med i det centrala innehållet för idrott och hälsa samt för naturkunskap (ibid). Enligt skollagen har även elevhälsan ett ansvar där de ska arbeta förebyggande och hälsofrämjande (ibid, s. 2 f.).

Avslutningsvis så nämner även Mats Anderberg och Mikael Dahlberg att skolan är en särskilt inflytelserik arena när det handlar om missbruksproblem. Skolan kan agera både skyddsfaktor och riskfaktor där god anknytning och goda studieresultat går hand i hand med lägre risk att utveckla drogproblematik som ung vuxen. (Anderberg & Dahlberg 2014, s. 350) Ovanstående information i bakgrunden gör det väldigt intressant att undersöka hur gymnasieskolor arbetar i praktiken, och detta ligger således till grund för denna studie. Hur arbetar en gymnasieskola idag? Vad fungerar bra? Vad behöver förbättras?

1.2 Forskningsläge

1.2.1 Drogproblematik bland ungdomar

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) utför varje år en nationell undersökning kring elevers drogvanor på ungdomar i grundskolans årskurs nio och gymnasieskolans årskurs två. Undersökningen för gymnasiet årskurs två har pågått sedan 2004 och i den senaste undersökningen för 2017 deltog 4778 elever från gymnasiet. Eleverna får bland annat svara på om de någon gång testat droger och i så fall vilken typ. De elever som svarat ja på denna fråga får även en följdfråga om de använt droger under de senaste tolv månaderna, de senaste 30 dagarna och om de använt droger fler än 20 gånger. Svaren på frågan gällande de senaste 30 dagarna, samt frågan om fler än 20 gånger används för att se om en mer frekvent användning av dessa preparat sker. (Thor 2017, s. 48 ff.)

Angående gymnasieskolans årskurs två svarade 20 procent av killarna och 14 procent av flickorna att de någon gång testat narkotika. Historiskt sett ökade killarnas narkotikaanvändning mellan åren 2004-2010 för att sedan ha stabiliserats, medan flickornas användning har legat på en relativ jämn nivå. Av alla som testat någon form av narkotika

svarade 95 procent att de testat cannabis. Cannabis är således den drogen som är kraftigt överrepresenterad bland eleverna i gymnasieskolans årskurs två. Den senaste undersökningen visar en minskning i andelen som använt narkotika fler än 20 gånger jämfört med undersökningen från 2016, CAN påpekar dock att denna minskning inte är säkerställd. Vidare menar CAN att det har skett en ökning hos de elever som testat droger och sedan fortsatt med droger under de senaste åren. Eleverna får även svara på frågan vem de fått drogerna ifrån, och då är svaret att det är vanligare att drogerna kommer från en person som är känd av eleven sedan tidigare än att de fått drogerna från en okänd person. (ibid)

Frågor gällande elevernas attityd gentemot narkotika förekommer också. Svaren motsäger varandra och gör det således svårt att särskilja något bestämt. En fråga handlar om möjligheten till att testa droger och där är andelen som haft möjlighet att testa större än andelen som faktiskt testat. En trolig anledning kan helt enkelt vara att eleven valt att avstå. En annan fråga är om eleven haft lust att testa men inte gjort det. Tio procent av eleverna svarade ja på denna fråga. Här finns det alltså en grupp elever där frågan om varför de inte testat droger kvarstår. Utöver dessa frågor finns frågor riktade mot cannabis. CAN frågar eleverna om hur riskabelt de tror att cannabisanvändning en till två gånger är för hälsan samt hur riskabelt det är att bruka cannabis flera gånger i veckan. CAN menar på att elevens respekt gentemot cannabis har minskat, något som dock inte visas direkt i de faktiska narkotikaerfarenheterna. (ibid)

En studie som också bygger på statistik för droganvändande bland ungdomar är Sharon Rødner Sznitmans studie där författaren har undersökt normalisering kring cannabis hos niondeklassare i Sverige och Schweiz. Studien i sig ämnar förbättra de modeller som finns tillgängliga när droganvändande bland en befolkning ska undersökas. Studien bygger på europeiska transnationella undersökningar kring cannabisanvändande bland ungdomar i 15-16 års ålder där Sverige och Schweiz valdes ut för att representera två länder i det övre respektive nedre skiktet av antal användare. (Sznitman 2007, s. 601 f.) I Schweiz uppgav 40 procent av ungdomarna att de någon gång brukat cannabis medan motsvarande siffra för Sverige var 7 procent (ibid, s. 611 f.) Överlag menar Sznitman att det finns tendenser till att det skett en normalisering kring synen på cannabis i Europa men att dessa tendenser inte är direkt synliga i statistiken för Sverige. Däremot påpekar Sznitman det dock skett en ökning av cannabisbruk bland tjejer generellt och ungdomar från starkare socioekonomisk bakgrund vilket kan tyda på att det ändå skett en normalisering vilket inte direkt går att läsa ut i

statistiken. Statistiken för Sverige visar även att starka sociala band minskar risken att ungdomar brukar cannabis medan svagare sociala band till föräldrar och skolan ökar risken. Den grupp som brukar mest cannabis är killar från socioekonomiskt svagare förhållanden och att ungdomar som är kriminella återfallsförbrytare röker mest. (ibid, s. 612 ff.)

I en deskriptiv tvärsnittsstudie av Mats Anderberg och Mikael Dahlberg har författarna genom intervjuer undersökt livssituationen hos 755 ungdomar som påbörjat någon form av vårdkontakt för sina alkohol- och narkotikaproblem. Syftet med studien är att belysa vikten med en korrekt bedömning av de ungdomar som söker vård där fokus ligger på att ett flertal risk- och skyddsfaktorer ska tas med i beräkningen vid behandlingsarbetet. Således ska dessa olika risk- och skyddsfaktorer tidigt uppmärksammas av vårdpersonalen. Anderberg & Dahlberg nämner bland annat att fler ungdomar än någonsin får specialiserad vård för missbruksproblem men att det saknas en övergripande nationell bild av vilka ungdomar som söker vård och hur deras problem ser ut, samt vilka behov de har. (Anderberg & Dahlberg 2014, s. 348 f.)

Anderberg och Dahlberg påpekar att risk- och skyddsfaktorer kan delas upp i fyra kategorier: närsamhälle, skola, familj samt individen och dennes vänner. Författarna menar på att grundprincipen för ett lyckat förebyggande arbete är att minimera riskfaktorerna och maximera skyddsfaktorerna. En aspekt som de belyser som särskilt viktig är skolans roll för ungdomar. En misslyckad skolgång är en stark riskfaktor för att ungdomar ska utveckla ett missbruk medan en god anknytning till skolan och goda skolresultat i sin tur är en ytterst stark skyddsfaktor. En annan aspekt som Anderberg och Dahlberg belyser är familjens roll där en god kontakt mellan ungdomar och deras föräldrar är ytterligare en viktig skyddsfaktor då det finns ett tydligt samband mellan goda familjerelationer och mindre droganvändning hos ungdomar. En riskfaktor gällande familjelivet är att besvärliga socioekonomiska förhållanden leder till en större risk att ungdomar utvecklar narkotikamissbruk. (ibid, s. 350)

Anderberg och Dahlberg kommer i sin studie fram till att många av de ungdomar som sökt vård har haft svåra uppväxtvillkor som våld och missbruk inom familjen. Många av ungdomarna har även haft missbruksproblem under sin skolgång som påverkat deras närvaro och studieresultat. Missbruket är även ofta förekommande inom vänskretsar där ungdomar som redan har ett missbruksproblem tenderar att dras till varandra. Slutligen påpekar författarna

även att psykiska besvär som ångest och depression även är vanligt förekommande bland ungdomar med missbruksproblem. (ibid, s. 355 f.)

CAN:s statistik och Sznitmans samt Anderberg och Dahlbergs studier visar på att det finns en tydlig problematik med att ungdomar brukar droger vilket gör det intressant att se hur gymnasieskolan kan arbeta för att förebygga detta och sedan sätta det i relation till evidensbaserade forskningsresultat. Det är även av intresse att se hur denna problematik som finns i samhället kan återspeglas inom skolmiljön.

1.2.2 Drogförebyggande arbete i skolan ur ett myndighetsperspektiv

Skolverket har i uppdrag av Sveriges regering och riksdag att utbilda skolpersonal i frågor rörande drogproblematik. I rapporten *Material för skolan om alkohol, narkotika, tobak och dopning – inventering, analys och behov* (2012) gav Skolverket Jörgen Svedbom i uppdrag att sammanställa aktuell forskning, inventera det stödmaterial som fanns och bedöma behovet av ytterligare material. Svedbom belyser det faktum att både undervisning med långsiktiga effekter och undervisning med kortsiktiga effekter kan ge bra resultat mot drogproblematiken. Detta i ljuset av att undervisning med långsiktiga effekter ofta ses som det bättre alternativet. Svedbom menar dock att båda delarna ofta behövs och att kortsiktiga effekter även kan vara ett bra mål för att minska risken att elever utvecklar ett missbruk. Svedbom menar också att synen på hur undervisningen ska utformas för att nå de långsiktiga effekterna varierar. En del forskning menar på att endast breda, välplanerade och skolövergripande program har någon långsiktig effekt på elevers drogvanor. Samtidigt påpekar Svedbom att annan forskning visar på motsatt resultat, och där små korta inslag i undervisningen kan ge effekt över tid, om dessa inslag upprepas då och då och sprids ut över en längre period. (Svedbom 2012, s. 13; 17)

Två begrepp som används flitigt inom forskning om missbruksförebyggande metoder är risk- och skyddsfaktorer. En riskfaktor innebär ett förhållande av antingen socialt, psykologiskt eller fysiskt karaktär som kan leda till ohälsa och missbrukande. En skyddsfaktor är då motsatsen, ett förhållande som minskar risken för ohälsa även om det finns riskfaktorer med i bilden. Svedbom menar på att skolan har möjligheter till att arbeta förebyggande, och att de bör arbeta förebyggande, genom att stärka dessa skyddsfaktorer. Att ungdomarna trivs i skolan och lär sig *coping* - förmåga att hantera problem som uppstår och konflikter av olika slag - är skyddsfaktorer som skolan kan arbeta med. (ibid, s. 13 f.)

Svedbom tar även upp forskning om ANDT-undervisning där resultaten visar att ANDT-undervisning inte gett någon effekt alls eller i vissa fall även varit kontraproduktiv, det vill säga att ungdomar har blivit mer benägna att testa alkohol och droger efter undervisningen. En undervisning vars mål och syfte endast är att ge eleverna information om hur preparaten påverkar kroppen och samtidigt ge faktakunskaper om de olika preparaten har visat tendenser för liknande resultat. Även undervisningssituationer i form av skrämselfpropaganda, enstaka temadagar och besök från före detta missbrukare visar på dessa tendenser. (ibid, s. 14)

I rapporten kommer Svedbom även fram till att forskning kring hur skolor effektivast arbetar med drogproblematik ofta är motsägelsefull men att evidensbaserad forskning ofta ses som mest tillförlitligt. Dock menar Svedbom att man bör vara försiktig i valet av arbetsmetod då evidensbaserade metoder ofta är väldigt beroende av att läraren är rätt för sin roll, och dessa metoder går således inte alltid att överföra till alla skolor eller skolmiljöer. Vidare menar Svedbom att läraren har en stor betydelse för vilka effekter undervisningen ger på eleverna, där det kan uppkomma såväl positiva som negativa effekter. Svedbom tar även upp vikten av att anpassa undervisningen till den elevgrupp läraren har. (ibid, s. 14 ff.)

Avslutningsvis menar Svedbom på att det saknas ett stödmaterial för ANDT-undervisningen som kan hjälpa läraren att välja rätt metod för den tänkta undervisningen och som är anpassad till den elevgrupp som undervisas. Enligt Svedbom saknas det således fortfarande forskning kring vilka metoder som fungerar vid vilka tillfällen. Svedbom menar på att mer metaöversiktliga studier behövs, där olika evidensbaserade metoder sammanfattas, analyseras och ställs mot varandra. (ibid, s. 77)

Mats Börjesson och Eva Palmblad har genomfört en studie där de analyserat olika material som dokument, rapporter och läromedel från Skolverket rörande ANDT-arbete. Syftet med studien är att med utgångspunkt i skillnaderna mellan kunskapsgrundad kontra värdegrundad undervisning och lärarstyrd kontra elevstyrd undervisning analysera de ideologiska dilemman som uppstår och har uppstått i skolans ANDT-arbete. (Börjesson & Palmblad 2013, s. 95) I studien belyser Börjesson & Palmblad olika faktorer som är och har varit problematiska i den svenska skolans drogundervisning. De belyser bland annat att skolans sätt att arbeta med ANDT konstant förändrats genom historiens gång. Skolan har dock alltid varit huvudforumet för att nå ut med undervisning kring ANDT. Under de senaste decennierna har det

skolbaserade preventionsarbetet skiftat från en ren kunskapsorienterad modell till mer strukturerade, interaktiva och sociala påverkningsmodeller med en evidensbaserad grund. (ibid, s. 93 f.)

I studien framkommer utifrån de texter som analyserats bland annat att Skolverket överlag anser att de svenska skolorna uppfyller sina egna målsättningar kring ANDT-arbetet. Dock finns det brister kring ANDT-arbetet gällande skolors målformuleringar, kompetensutveckling, uppföljning av arbetet, elevmedverkan samt samverkan med föräldrar och övriga samhället. Det framkommer även att skolors egna målsättningar, formulerade utifrån läroplanerna, inte är lika högt satta som samhällets målsättningar. Framförallt är skolans målsättningar inte lika djupgående och målsättningarna är kunskapsorienterade snarare än attityd- och beteendeorienterade. Ytterligare aspekter som framträder är att målen behövs preciseras, att ansvaret för ANDT-arbetet inte enbart ska vara rektorns ansvar utan ska fördelas samt att ANDT-arbetet ska inkluderas mer i hälsoundervisningen. (ibid, s. 99 ff.)

Börjesson och Palmblad diskuterar avslutningsvis att de ideologiska dilemman som uppstår kring ANDT-arbetet i skolans värld ställer till problem för att arbetet ska bli lyckat. Ett första dilemma är att det finns två parallella synsätt kring hur ANDT-arbetet ska utföras. En är mer traditionellt historieggrundad syn samt en är mer progressiv syn på hur arbetet ska utföras. Ett andra dilemma är om ANDT-arbetet ska bygga på fakta eller syfta till att påverka attityder och värderingar. Ett tredje dilemma är om ANDT-arbetet ska vara lärarstyrt eller elevstyrt. Ett fjärde mer övergripande dilemma är den motsättning som uppkommer i att ANDT-arbetet har gått från att vara rent faktabaserad till att bli mer värdering- och attitydsorienterad vilket är i direkt kontrast med den allmänna synen om att skolan ska gå från ”flumskola” till faktabaserad skola. (ibid, s. 111 f.) Avslutningsvis finns det även ett dilemma kring att politiker kräver mycket av skolan gällande ANDT-arbetet samtidigt som skolan har bakbundna händer då skolan inte ska göra polisens eller socialtjänstens arbete (ibid, s. 100).

Svedbom belyser den problematik och tvetydighet som finns inom forskningen där han bland annat väger de långsiktiga effekterna mot de kortsiktiga effekterna. Svedbom nämner även den problematik som funnits om kontraproduktiva undervisningsmetoder i form av skrämpropaganda eller gästföreläsningar av före detta missbrukare. En viktig aspekt enligt Svedbom att ta i beaktning är den komplexa sociala miljön som skolan är, där ytterligare stöd skulle behövas. Det som förefaller vara gemensamt är vikten av att arbeta med skyddsfaktorer

i det förebyggande arbetet. Börjesson och Palmblad är i sin tur inne mycket på dilemman kring det drogförebyggande arbetet i skolans värld. De påpekar mycket kring skolors målsättningar och hur arbetet ska struktureras. Intressant för denna studie blir då att se hur gymnasieskolors arbete och upplevelser av arbetet överensstämmer med den forskning som finns kring ämnet.

1.2.3 Drogförebyggande arbete i skolan ur ett forskarperspektiv

I Gazal Aminis och Staffans Hübinettes bok *Narkotikafri skola 2.0* ger författarna en översyn kring hur det drogförebyggande arbetet i skolan har sett ut under 2000-talet fram till 2008. Amini och Hübinette presenterar olika faktorer, både på samhälls- och individnivå, som kan påverka det drogförebyggande arbetet. Författarna strävar efter att framhäva idéer kring hur det drogförebyggande arbetet kan genomföras och där drogtestning är en metod de förespråkar. Amini och Hübinette menar inledningsvis att den svenska skolan har ett starkt mandat att arbeta mot droger då svensk lagstiftning gällande droger är utformad på ett restriktivt sätt. Regering och riksdagen har en starkt fastlagd narkotikapolitik som betonar vikten av att tidigt upptäcka problematiken och reagera mot den. Amini och Hübinette menar att denna typ av politik är en grundläggande förutsättning för att skolan ska ha möjligheter att bedriva ett effektivt förebyggande arbete. Samtidigt menar författarna också att det finns motsättningar inom svensk lagstiftning som begränsar skolors förmåga att agera vid uppkommen problematik då flertalet gymnasieskolor blivit anmälda till, samt kritiserade av, Skolverket och Justitieombudsmannen för sitt sätt att agera i enskilda fall. (Amini & Hübinette 2008, s. 9)

Amini och Hübinette påpekar att staten lagt ner stora resurser på forskning och metodutveckling inom området för primär prevention i skolan men att intresset från de myndigheter som ansvarar för drogfrågor, exempelvis Skolverket och Folkhälsoinstitutet, varit lågt. Författarna menar även att tydliga nationella riktlinjer uppifrån gällande exempelvis drogtestning, avstängning och liknande åtgärder vid misstanke om drogmissbruk länge har saknats och att det finns ett glapp mellan skola och socialtjänst i det förebyggande arbetet. Istället menar författarna att skolor har blivit utelämnade till att själva formulera policys och handlingsplaner vid eventuell drogproblematik och att de flesta initiativen kommit underifrån på gräsrotsnivå, där engagerade rektorer och lärare tvingats att ta saken i egna händer. Detta har medfört att det emellanåt uppstått konflikter där skolor ej agerat i enlighet med gällande

lagstiftning och att det i dessa fall ofta blivit dyrt för skolor att reparera skadorna. (ibid, s. 10 f.)

Ser vi till dagens samhälle menar Amini och Hübinette att kombinationen av en liberalare alkoholpolitik, minskade resurser till missbruksvård, öppna gränser och internet som ny aktör inom droghandeln har skapat ett ökat tryck även på narkotikapolitiken. De menar att de yttre skydden i samhället har försvagats och att mer tryck hamnar på den enskilde individen och konsumenten. Författarna anser således att fokus har flyttats från staten till kommunen och att nationella planer snarare blivit lokala planer. Amini och Hübinette menar därmed att skolan i allt större utsträckning fått en viktigare roll i det förebyggande arbetet. (ibid, s. 14 f.) Med denna utveckling som bakgrund menar författarna att behovet av evidensbaserade metoder är stort samtidigt som att allt mer forskning sker inom detta område och att nya effektiva metoder utvecklas konstant. Något som författarna menar är gemensamt för de flesta av de nya modeller som tas fram är vikten av att flytta fokus från att informera elever till att integrera elever och där fokus ska ligga på beteende, sociala färdigheter, positiv förstärkning, samspel och kommunikation. Målet är således att elever och skolpersonal ska prata med varandra och gemensamt jobba förebyggande. Författarna påpekar även att föräldrarna har fått en allt viktigare roll och att god kommunikation mellan skola, elev och föräldrar har en allt större betydelse. (ibid, s. 15)

Vidare menar Amini och Hübinette även att det finns ytterst begränsad eller obefintlig forskning på flera områden inom diskursen drogprevention. I skolsammanhang saknas det enligt författarna framförallt forskning som rör policyfrågor och åtgärder i skolan samt forskning kring socialtjänstens insatser. Det saknas i princip helt och hållet svensk forskning inom dessa områden och det är mestadels amerikansk eller brittisk forskning som behandlas och används i utbildningssyfte. (ibid, s. 15 f.) Med utgång i denna internationella forskning tar Amini och Hübinette upp en rad evidensbaserade faktorer som de anser är viktiga i det drogförebyggande arbetet. Först och främst påpekar författarna att det drogförebyggande arbetet måste pågå över tid för att ha någon effekt, samt att organisationen och samarbetet måste vara väl utvecklat. Författarna menar även på att klimatet i skolan har en stor effekt och där framförallt en trygg miljö för alla i skolan är väldigt viktigt. Vidare menar författarna att alla inom skolan måste ha ömsesidig respekt gentemot varandra och att undervisningen ska vara intellektuellt utmanande för eleverna för att det drogförebyggande arbetet ska bli lyckat.

Skolor måste även ha tydligt genomarbetade metoder och tydligt utformade policys för att lyckas i sitt dagliga arbete. (ibid)

En annan aspekt som Amini och Hübinette vill förmedla är att skolan har den största rollen i att det drogförebyggande arbetet med ungdomar lyckas. Resonemanget bygger på att ungdomar spenderar så mycket tid i skolan under sin uppväxt samt att skolan erbjuder en unik miljö där ungdomar och vuxna kan mötas och interagera med varandra. Till detta tillkommer att vuxna i skolmiljön tidigt kan se problematik och sätta in insatser. Skolan kan även fungera lite som spindeln i nätet mellan familjer, polis och socialtjänst. (ibid, s. 17 f.) Det finns även en rad risker i skolmiljön som Amini och Hübinette lyfter fram. En risk enligt författarna är att droganvändning bland elever på en skola kan göra att miljön blir direkt farlig då elever som brukar droger i större utsträckning kan ha kontakt med kriminella grupperingar. En annan risk som finns är att det kan skapas små ”marknader” på skolor där drogerna florerar i olika kompisgrupperingar helt utan insyn vilket kan leda till ökad kriminalitet inom dessa grupperingar. (ibid, s. 20 f.) Författarna påpekar även att det finns andra risker än de som rör kriminalitet när elever brukar droger. Dels kan den generella arbetsmiljön bli sämre för både lärare och elever ifall vissa elever som brukar droger ej fokuserar lika väl på lektionerna och dels kan säkerheten bli sämre i skolmiljön då droganvändande kan leda till fler skador och olyckor. (ibid, s. 28)

För att råda bukt på dessa potentiella problem inom skolmiljön trycker Amini och Hübinette på att skolor måste ha en tydlig policy och en välutformad handlingsplan gällande drogproblematik. Författarna presenterar sex principer som de anser är kritiska när en skola ska utforma en policy och handlingsplan. Den första principen är att skolan tydligt måste ta avstånd ifrån all form av droger. Droger är dels en riskfaktor för alla inom skolmiljön när det gäller trygghet och säkerhet, och dels för att droger är förbjudet enligt svensk lagstiftning vilket innebär att skolor har ett starkt mandat att jobba preventivt med ett starkt stöd bakom sig från samhället. Den andra principen är att det preventiva arbetet måste implementeras på många fronter. Först och främst måste den enskilde individen få stöd. Därtill måste skolan också skydda övriga elever och jobba med att förhindra spridning av narkotika genom att identifiera och förstöra eventuella ”marknader” som uppstår i skolmiljön. Den tredje principen är att skolan ska agera stödjande och inte straffande. Det är viktigt enligt författarna att elever som har en drogproblematik får stöd snarare än en bestraffning så att eleven motiveras att ta tag i sina problem. Samtidigt måste skolan vara tydlig i sin ståndpunkt, och

elever med problematik bör få tydliga valmöjligheter där konsekvenserna av valen är tydliga. (ibid, s. 37 f.)

Den fjärde principen handlar om dokumenterad drogfrihet där skolan vid misstanke om, eller vid bekräftade fall av, drogmissbruk måste drogtesta berörda elever och sedan följa upp dessa tester för att säkerställa att missbruket inte fortsatt. Detta för att skapa förutsättningar för att det stödjande arbetet ska kunna fortgå och fungera. Här påpekar författarna att drogtestar är nödvändiga då det är det enda tillförlitliga sättet att säkerställa att elever missbrukar. Den femte principen bygger vidare på den fjärde men handlar mer om det tekniska arbetet kring drogtestar. Författarna påpekar att drogtestar används i skolor idag men att rutiner, säkerhet och tekniker kring dessa tester ofta är bristfälliga. Detta faktum kan få förödande konsekvenser både för elever och för skolor, så författarna trycker på att hela processen från provtagning till resultat måste ske på ett strukturerat och tillförlitligt sätt. Den sjätte och sista principen handlar om samarbetet mellan skolor och socialtjänsten där Amini och Hübinette är tydliga med att skolan måste få återkoppling av socialtjänsten när denna myndighet kopplats in. Kommunikationen dem emellan är viktig för att skolor ska kunna försäkra sig om att eleven är drogfri och att det stödjande arbetet går framåt. Saknas tydlig kommunikation blir skolor oftast utlämnade till att agera på egen hand enligt författarna. (ibid)

I antologin *Narkotika i Sverige* utgiven av Statens folkhälsoinstitut (nuvarande Folkhälsomyndigheten) 2008 skriver Sven Bremberg i sitt kapitel *Narkotikaförebyggande insatser i skolan* kring skolan och drogproblematik. Bremberg påpekar att skolan har som främsta uppgift att förbereda unga människor inför vuxenlivet och att risker med droger är en del av denna förberedelse. Han menar dock att arbetet med drogproblematik historiskt sett ofta varit av informativt slag med speciellt utsatt tid för denna typ av undervisning, och att lärare oftast valt metoder utifrån vad de själva eller kollegor haft bra erfarenheter av. Det har saknats en tydlig struktur på ett nationellt plan och arbetet med drogproblematik har sett olika ut i olika skolor. En annan aspekt som Bremberg påpekar är att det genom åren funnits väldigt många olika intressegrupper med egna idéer om hur man förebygger missbruket, och dessa grupper har velat bedriva drogundervisning på olika sätt. Allt från olika organisationer till polisen eller kommunen. Detta har medfört en otydlighet i det förebyggande arbetet och att skolor behövt ta ställning till det utbud som funnits. Oftast har lärare lämnats ut till att ta helt egna beslut om vad som är bäst för just deras elever. (Bremberg 2008, s. 171 f.)

Bremberg förespråkar istället en ”tredje väg” där fokus ska ligga på att skapa kompetenser hos eleverna genom att få dem trygga i den vanliga undervisningen. Författaren menar på att undervisning i kärnämnen, utan fokus på droger, skapar starka skyddsfaktorer i skolmiljön. Samtidigt påpekar Bremberg att skolan inte helt ska släppa drogundervisningen för att elever samtidigt har rätt att bli orienterade inom ämnet, men att denna informativa undervisning inte ska förväntas påverka eleverna. (ibid, s. 175) Bremberg vill att skolor ska jobba på att få elever mer engagerade och höja kompetenserna hos eleverna genom att höja intelligensnivån och sociala förmåga. Bremberg hänvisar till en dansk studie som tydligt visar att skolkompetenta elever missbrukar mindre för att skolkompetenta elever lär sig att framförallt värdera situationer bättre och fattar mer genomtänkta beslut. Bremberg menar vidare på att drogmissbruk ofta beror på misslyckande i skolan och att olika syndrom som exempelvis ADHD kan vara en bidragande faktor till dessa misslyckanden. Författaren påpekar att det finns flertalet studier som kommer fram till att problem i skolan leder till missbruksproblem och inte vice versa i lika stor utsträckning. (ibid, s. 174 ff.)

Bremberg menar på att det viktiga när man vill skapa en drogfri skola är att fokusera på skolmiljön. Författaren betonar vikten av att ha ett pedagogiskt ledarskap och att skolor bör ha höga förväntningar på sina elever. Återkommande och kontinuerlig feedback både till elever och lärare är viktigt för att skapa god skolmiljö enligt Bremberg. Vidare menar Bremberg på att även rektorer behöver få feedback från kommunen och att kommunen behöver ha tydligt uppsatta mål. Bremberg påpekar att skolmiljön i sin helhet alltid ska primäras och att enskilda metoder och insatser inte ska förringas, men att dessa inte ska komma i första hand. För att nå denna skolmiljö menar Bremberg att ett systematiskt kvalitetsarbete måste finnas på plats och att en väl fungerande elevhälsa ska finnas till hands. Författaren påpekar att elevers allmänna hälsa måste få plats i ekvationen och att denna aspekt ofta förbises. Här har ett elevhälsoteam en nyckelroll genom att skolsköterskor eller kuratorer ofta kan följa elever över tid. (ibid)

En annan aspekt för att höja den generella skolmiljön och på så vis motverka missbruksproblem är att elever måste få inflytande och bli sedda. Bremberg menar även på att skolk måste ses över och dokumenteras väl för att upptäcka missbruk. För att nå dessa ovanstående mål föreslår Bremberg att skolor skapar en kvalitetsgrupp där alla inom skolan får sin röst hörd. Avslutningsvis påpekar Bremberg också att det finns en fara i att skapa en för stark självbild hos elever då det kan leda till att elever med orimligt stark självbild kan ta

åt sig väldigt hårt ifall eleven misslyckas. Detta kan leda till att eleven tappar intresset för skolan och istället vänder sig till droger eller dylikt enligt Bremberg. (ibid, s. 178 ff.)

I både Aminis och Hübinettes text samt i Brembergs text belyses skoltrivsel och goda studieresultat som väl fungerande skyddsfaktorer. I båda texterna nämns relationer och kommunikation som centrala roller. Denna kommunikation ska ske inom skolan, mellan skola, elev och vårdnadshavare samt mellan skolan och andra samhällsenliga element. Bremberg skriver om denna kommunikation som ofta ter sig vara otydlig då det finns flera intressegrupper att förhålla sig till och där skolan ofta lämnas att klara sig själv. Utifrån ovanstående genomgång av Amini & Hübinette samt Brembergs texter är det intressant för studien att sträva efter att öka kunskapen om hur relationer och kommunikation rörande det drogförebyggande arbetet fungerar inom och runt gymnasieskolan. Har gymnasieskolan en handlingsplan och en drogpolicy som är känd och väletablerad?

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka den problematik rörande droger som kan finnas inom skolmiljön på gymnasieskolor. Vidare är ett syfte att undersöka hur skolpersonalen arbetar med det drogförebyggande arbetet.

Frågeställning:

- Finns det en drogproblematik på skolan?
- Vilket drogförebyggande arbete finns på skolan?
- Hur fungerar det drogförebyggande arbetet på skolan?

1.4 Centrala begrepp

Risk- och skyddsfaktorer

Inom narkotikaförebyggande metoder finns det så kallade risk- och skyddsfaktorer. Det är faktorer som antingen kan utgöra en risk eller skydda individer från att utveckla ett drogmissbruk. Det är oftast i samband med flera risk- eller skyddsfaktorer samtidigt som det har en inverkan på individen. Risk- och skyddsfaktorer verkar på flera nivåer; individuell nivå, social nivå och på strukturell nivå. I det förebyggande arbetet är förhoppningen att öka och förstärka antalet skyddsfaktorer samtidigt som man vill minska riskfaktorerna. Att arbeta

med metoder och program som innefattar flera nivåer samtidigt har en större inverkan hos individen. (Folkhälsomyndigheten 2016-03-03)

Droger

Enligt Nationalencyklopedin definieras droger som; ”substanser med psykologisk, ofta berusande, effekt som inte i första hand intas för näringens skull” (NE 2017). I vår studie kommer begreppet droger innefatta narkotika, legala preparat som tas i rekreationssyfte samt receptbelagda mediciner. Alltså utesluts alkohol och tobak ur definitionen.

Elevhälsoteam – EHT

Elevhälsan finns till för att hjälpa alla elever att nå skolans mål samt att underlätta eleverna att utveckla sitt lärande. Det finns på varje skola ett elevhälsoteam som bland annat kan bestå av kurator, skolsköterska, psykolog, läkare och specialpedagog. Elevhälsan samarbetar med rektor, lärare och annan skolpersonal för att skapa en trygg och utvecklande skolmiljö. (Stockholm stad 2016-11-29)

1.5 Teoretiskt ramverk

1.5.1 Systemteori

Under 1970-talet fick systemteorin en stark ställning inom socialt arbete (Payne 2015, s. 249). Systemteori bygger på idén om att grupper och samhällen kan uppfattas som system på olika nivåer och att det inom dessa system uppkommer olika relationer som påverkar helheten tillsammans (Ingemann 2016, s. 63). Inom systemteorin talar man således om nivåerna makrosystem, mesosystem och mikrosystem och inom dessa system kan det även finnas subsystem. Alla systemnivåer samverkar med varandra på ett komplext sätt där information och handlingar skapar förändringar och flöden, både på en enskild nivå och mellan olika nivåer. Målet för systemteorin är att förena sociala interventioner med individuella hjälpinsatser för att nå kunskap och framgång inom det aktuella området. Systemteorin är till stor nytta för socialt arbete eftersom den innefattar både sociala, samhällsenliga och individuella psykologiska faktorer i det aktiva arbetet att synliggöra den problematik som undersöks. (Payne 2015, s. 239 ff.) Systemteorin har framförallt en viktig roll i arbetet att nå kunskap om samhällsenliga förhållanden genom att se samhället som ett övergripande system med många underliggande delsystem. Styrkan hos systemteorin ligger i att den är ett bra

verktyg att använda för att analysera stabila funktioner och mönster i samhället med målet att få kunskap om dem. (Ingemann 2016, s. 61 ff.)

Kommunikation är grundpelaren inom systemteorin och de olika systemnivåerna är dynamiska där förändringar inom en systemnivå även kan medföra förändringar mellan olika systemnivåer, eller inom andra högre eller lägre systemnivåer. I sin tur kan de förändringar som sker på andra systemnivåer leda till förändring även inom den ursprungliga nivån vilket kallas *återkoppling*. *Återkoppling* sker således när jämvikten inom ett system rubbas och en ny jämvikt skapas utifrån inre och yttre påverkan. (Thurén 2016, s. 121) Denna inre och yttre påverkan grundar sig i sin tur i de två för systemteorin centrala begreppen *autopoiesis* och *självrefererande system*. *Autopoiesis* innebär att ett system utvecklar sig själv genom att öppna sig och sluta sig till andra system efter eget ansett behov. När ett system är slutet och enbart förhåller sig till sig själv kallas det för ett *självrefererande system*. (Ingemann 2016, s. 116)

Inom systemteorin spelar således språket en central roll eftersom att samhällen och grupper betraktas som relationer mellan människor där olika konstellationer ses som olika system i vilka språket fungerar som kommunikationsverktyg (ibid). Ett enskilt system kan via språklig kommunikation uppnå *synergi* vilket innebär att ett slutet och självrefererande system skapar energi och upprätthåller sig själv, samt utvecklas ur relationerna inom systemet. Detta samspel mellan människor inom ett system skapar ofta bindningar som kvarhåller och stärker systemet. (Payne 2015, s. 248) Slutligen ska även nämnas att ett system i många fall behöver någon som avviker och att detta kan vara systemstärkande genom att avvikare synliggör och klargör var gränserna går. Exempelvis kan ett kriminellt avvikande beteende vara systembevarande eftersom systemmedlemmarna får en påminnelse om de riktiga normerna när det avvikande kriminella beteendet bestraffas. (Thurén 2016, s. 125)

Till denna studie valdes systemteorin för att ge en generell överblick av och synliggöra hur olika grupper (system) som exempelvis lärare, elevhälsoteam, skolor och skolverket jobbar med det drogförebyggande arbetet. Systemteorin hjälper studien att organisera och synliggöra hur kommunikationen ser ut inom och mellan alla de olika systemen i skolans värld. Eftersom skolan är en stark och stabil funktion i samhället är systemteorins idéer passande för att synliggöra hur en professions- och myndighetsstruktur fungerar och agerar. Systemteorin

är även ett bra verktyg att använda för att få förståelse för hur det privata och offentliga kan samverka med varandra. (Payne 2015, s. 250)

1.5.2 Det salutogena perspektivet

Många förklaringar till hälsa grundar sig i vad som anses vara normalt och vad som avviker från det normala. Ett sätt att se på hälsa är en dikotomi där en individ antingen kan vara frisk och ha hälsa eller så kan individen vara sjuk och ha ohälsa. Frisk och hälsa blir synonymt och ses som det normala där sjuk och ohälsa då avviker från det normala. Det här perspektivet på hälsa kopplas till den patogena modellen där intresset ligger i det onormala och sjuka. Ett annat sätt att se på hälsa är utifrån det salutogena perspektivet. I det salutogena perspektivet ses hälsa som ett kontinuum vilket betyder att alla människor alltid har hälsa på något sätt. Det som blir intressant att undersöka i det salutogena perspektivet är vilka faktorer som kan hjälpa till att bibehålla eller utveckla hälsa. (Quennerstedt 2007, s. 39 ff.)

I det salutogena perspektivet ses hälsa och ohälsa som två motpoler på ett kontinuum. Utgångspunkten för modellen är att undersöka var på detta kontinuum som en individ befinner sig vid en särskild tidpunkt. I det salutogena perspektivet är det intressant att ta reda på människans totala historia, hennes upplevelser och livssituation för att förstå orsakssambanden till en individs hälsa. (Antonovsky 2005, 28 ff.) I det salutogena perspektivet är negativ entropi och coping centrala begrepp. Entropi ses som ett mått av oordning där en högre grad av entropi innebär en högre grad av oordning. Negativ entropi ses som något positivt i den mening att det hjälper individen att organisera sitt liv och sin omvärld för att på så vis lättare kunna hantera nya situationer och problem som individen ställs inför. Att lära sig hantera dessa situationer och problem kallas för coping. (ibid, s. 33 ff.)

Ytterligare ett centralt begrepp inom det salutogena perspektivet är KASAM – känsla av sammanhang. KASAM innehåller de tre komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet som är sammanflätade med varandra. Begriplighet syftar på att inre och yttre stimuli är förståeliga där informationen som ges upplevs vara tydlig, strukturerad och sammanhängande. Hanterbarhet handlar om huruvida en individ upplever att det finns resurser för att hantera de utmaningar hon ställs inför, de här resurserna kan komma från en själv eller annat håll. Antonovsky kallar meningsfullheten för motivationskomponenten vilket handlar om hur individen väljer att tackla de utmaningar hon ställs inför. Dessa utmaningar

har en känslomässig eller kognitiv betydelse för individen. (ibid, s. 44 ff.) Även om de tre komponenterna är sammanflätade så menar Antonovsky att meningsfullheten är den viktigaste komponenten då denna i både positiv som negativ mening kan påverka de andra komponenterna. (ibid, s. 49 f.)

Till denna studie valdes det salutogena perspektivet för att komplettera systemteorin. En kritik som riktats mot systemteorin är att den ofta fokuserar på problem och otillräcklig anpassning istället för att rikta in sig på positiva faktorer och styrkor i människors omgivning (Payne 2015, s. 251). Här passar det salutogena perspektivet bra in i studien för att belysa de positiva aspekter och de styrkor som finns i det drogförebyggande arbetet. Systemteorin används i studien med syfte att fokusera på hur strukturer, samarbeten och kommunikationen ser ut kring det drogförebyggande arbetet och det salutogena perspektivet används för att belysa vad som fungerar och vilka faktorer som är förebyggande. Det salutogena perspektivet används även för att synliggöra individuella aspekter, exempelvis vad skyddsfaktorer kan ge för effekt och systemteorin används för att fokusera på de mer generella aspekterna som framkommer.

2 Metod

2.1 Val av metod

Den här studien är kvalitativ med en induktiv ansats. Den kvalitativa forskningen inriktar sig på att samla in beskrivande kvalitativa data om individens verbala utsagor (Larsson 2005, s. 91). Målet med den kvalitativa forskningen är att nå en djupare förståelse för det ämne som undersöks och där fokus ligger på djup snarare än bredd. Inom det kvalitativa forskningsfältet vill forskaren/forskarna ofta nå individers subjektiva åsikter, upplevelser och känslor. (Bryman 2011, s. 365 ff.) Att studien har en induktiv ansats innebär att forskaren studerar ett fenomen utan en förutbestämd teori eller förutbestämda hypoteser. Istället växer teori och frågeställningar fram ur det intervjuarbete forskaren genomför. (Larsson 2005, s. 95)

Metoden som valts är faktaintervjuer med semistrukturerad uppbyggnad. I en faktaintervju vill intervjuaren få fram respondentens egna perspektiv och meningar, men samtidigt vill intervjuaren även nå den objektiva faktiska sanningen. Ett annat mål med en faktaintervju är att intervjuaren vill få fram en kollektiv sanning genom att lyssna på flera respondenters information och forma sig en mer övergripande bild av det ämne som undersöks (Kvale & Brinkmann 2014, s. 192) Intervjuernas uppbyggnad är av semistrukturerad karaktär där frågorna är förutbestämda i en intervjuguide men utformade så att respondenten kan svara öppet och utforma svaren med stor frihet. Frågorna behöver inte heller komma i en fast ordning utan intervjun kan anpassas utifrån de svar som ges. Det finns även rum för intervjuaren att ställa frågor som inte finns med i intervjuguiden men som kommer upp naturligt utifrån de svaren respondenten ger. (Bryman 2011, s. 415)

2.2 Urval

Urvalet till studien omfattar två gymnasieskolor i Stockholmsområdet där intervjuer med sex olika respondenter har genomförts, tre på respektive skola. På vardera skola intervjuades en idrottslärare, en kurator och en rektor. Urvalet till studien utgick från bekvämlighetsurval i kombination med ett handplockat urval. Ett bekvämlighetsurval innebär att forskaren/forskarna väljer respondenter utifrån exempelvis personliga kontakter för att snabbt få tag i deltagare till studien. Ett handplockat urval innebär i sin tur att respondenterna väljs efter vilka som sannolikt kan ge mest information kring det aktuella ämnet. Med ett handplockat urval kan författaren även nå maximal spridning vilket innebär att respondenter

väljs utifrån målet att de ska kunna ge en sådan bred bild som möjligt av det undersökta fenomenet. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 109 f.) Till denna studie användes dessa två modeller av urval för att de passade bäst in i arbetsprocessen. Bekvämlighetsurvalet användes för att snabbt komma i kontakt med tänkta respondenter, samt att de två idrottslärare som först kontaktades nämnt i tidigare sammanhang att de var behjälpliga vid framtida uppsatsarbete. Handplockat urval användes efter första kontakten för att nå respondenter som har insyn i olika delar av skolans arbete. Tanken var från början att enbart använda ett handplockat urval men möjligheten till att uteslutande använda denna urvalsmetod var inte säkerställd i början av arbetsprocessen. Efter första kontakten med idrottslärarna möjliggjordes användandet av ett handplockat urval.

I valet av gymnasieskolor för studien riktades fokus på att finna två gymnasium som skilde sig åt i intagningspoäng. Tanken med detta var att täcka in ett brett spektra av elever för att få ett någorlunda representativt urval för hela Stockholm och således användes här ett handplockat urval. Samtidigt kontaktades dessa två skolor för att tidigare kontakt med dem redan fanns. Således användes även ett bekvämlighetsurval i val av skolor.

2.3 *Datainsamling och genomförande*

2.3.1 Kartläggning av forskningsläget

Det första steget i arbetsprocessen var att läsa in sig i vilken tidigare forskning som fanns samt vad den forskningen kommit fram till. Redan i ett tidigt läge framkom att det forskats mycket kring drogvanor och drogförebyggande arbete på ett internationellt plan men inte lika mycket på ett nationellt plan. Därför lades fokus på den nationella forskningen för att den kändes mest relevant till de tidiga idéer som fanns kring denna studie. Efter att olika forskningsrapporter och forskningsstudier lästs igenom uppkom tankar kring syftet med studien samt idéer i hur intervjuguiden skulle kunna utformas. Därefter riktades fokus på att konstruera en intervjuguide som svarade mot studiens tidiga syfte och frågeställningar.

2.3.2 Intervjuförberedelser

Ett första utkast till en intervjuguide utformades och lämnades in till handledaren som ansåg att stora delar av intervjuguiden var bra och enbart små justeringar gjordes efter detta. Nästa

steg var att genomföra en förpilotstudie vilket innebär att ett antal startintervjuer utifrån skapad intervjuguide genomförs med två eller tre respondenter där syftet är att genom konstruktiv feedback direkt finna tydliga brister i intervjuguiden (Gillham 2008, s. 48). När dessa första intervjuer var gjorda justerades ett antal frågor, samt att en ny fråga lades till för att få ut mer av de kommande intervjuerna. Därefter genomfördes pilotintervjuer med två sedan tidigare bekanta idrottslärare på gymnasienivå. En pilotstudie genomförs med den för studien tänkta intervjuguiden utan att feedback efterfrågas för att göra en sista kontroll att intervjuguiden är korrekt utformad och endast små ändringar ska göras efter genomförandet (ibid). När pilotstudierna gjordes spelades dessa in med två olika mobiltelefoner för att dels kontrollera att tekniken fungerade och att ljudkvaliteten var tillfredsställande, och dels för att se hur lång tid intervjuerna skulle ta att genomföra.

2.3.3 Intervjugenomförande

De sex intervjuerna på de två gymnasieskolorna genomfördes under en period på tre veckor där varje respondent intervjuades enskilt i ett avskilt rum. Intervjuerna delades upp jämnt mellan studieförfattarna så att vardera studieförfattare ansvarade för tre intervjuer var. Den andra studieförfattaren satt med vid intervjutillfället och antecknade samt flikade in vid uppkomna tankar eller missade delar under intervjuens gång.

I *Idrottsvetenskapliga metoder* nämner Hassmén & Hassmén några punkter som är bra att tänka på när en intervju ska genomföras. Inför varje intervju informera respondenterna om studiens syfte och frågeställning samt hur lång tid intervjun antagligen skulle ta.

Respondenterna informerades även om att intervjun skulle spelas in och att det inspelade materialet skulle raderas efter studiens färdigställande. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 255 f.)

Den definition som studien avser för begreppet droger förklarades samt att respondentens anonymitet säkerställdes. Varje intervju avslutades sedan med att fråga respondenten om det fanns något hen ville ta upp utöver det som sagts eller förtydliga någon del. Intervjuerna varierade i längd mellan 22-43 minuter men samtliga frågor från intervjuguiden behandlades vid varje tillfälle. Intervjuerna spelades in för att inga detaljer skulle missas och för att få med respondenternas egna svar. Tack vare att intervjuerna spelas in blir det även lättare att genomföra en detaljerad analys av empirin. (Bryman 2011, s. 420) Intervjuerna spelades in med två olika mobiltelefoner ifall tekniken skulle krångla.

2.4 Databearbetning och analysmetod

2.4.1 Hermeneutisk ansats

I denna studie bearbetas de transkriberade svaren från intervjuerna utifrån en hermeneutisk ansats. Begreppet hermeneutik härstammar från antikens Grekland och myntades av dåtidens stora filosofer som exempelvis Platon. Hermeneutiken som begrepp betyder att tolka, översätta, förtydliga, klargöra, förklara samt säga, och begreppet handlar således om tolkningslära. (Starrin & Svensson 1994, s. 58) Från början användes hermeneutiken för att tolka och skapa förståelse för teologiska texter men begreppet har idag fått en vidare betydelse då det används inom många typer av texttolkningar och vetenskapliga analyser. (Bryman 2011, s. 507) Hermeneutiken går att använda i tolkningar av intervjuer när dessa intervjuer transkriberats till text och originalmaterialet (ljudinspelningarna) finns tillgängligt. Tolkningen ska då genomföras samtidigt som skapandet av texten utifrån det inspelade materialet sker. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 74) Det är således väldigt viktigt att som forskare ha tillgång till originalmaterialet genom att dokumentera materialet med hjälp av ljudinspelningar eller videoinspelningar. Detta för att man ska kunna gå tillbaka och tolka en handling eller en utsaga för att kontrollera vad som kan ha påverkat svaret i antingen ena eller andra riktningen. Exempelvis så kan en intervjuledares sätt att ställa en fråga ha påverkan på svaret som ges, även andra faktorer som tidigare frågor, utsvävningar eller avbrott i intervjun kan ha påverkan. (Starrin & Svensson 1994, s. 81)

Inom den hermeneutiska forskningen är ett av målen att förstå individers och gruppers handlingar och företeelser sedda både var för sig som helheter, men också i relation till alla yttre faktorer och den livsvärld respondenterna befinner sig i. Målet blir således att uppnå så stor förståelse av de unika studieobjekten som möjligt och ge en så riktig och rättvis bild av det respondenten uttrycker utan att söka någon form av korrekt sanning. (ibid, s. 77 f.; 84)

Inom den hermeneutiska forskningen pratar man om en process mellan tolkning och förståelse som kallas den hermeneutiska spiralen. Denna process innefattar först och främst en förförståelse från intervjuledarens sida där dennes erfarenheter, språk, förutfattade meningar och föreställningar påverkar den initiala synen på undersökningsobjektet. I takt med att forskningsprocessen fortgår får intervjuledaren chans att tolka nya delar som i sin tur förändrar helheten (förförståelsen) vilket leder till att nästkommande del tolkas utifrån nya perspektiv. Således sker det en växelverkan mellan del och helhet som leder till att ny kunskap och förståelse kan uppnås. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 75; 105)

En av de viktigaste delarna inom den hermeneutiska forskningen är att forskaren ständigt måste ifrågasätta sina tolkningar och med ett kritiskt öga söka efter olika förklaringar till hur dessa tolkningar uppstått och se ifall andra tolkningar är möjliga. Denna process ska fortgå tills alla tolkningar en forskare gör är prövade eller bestridda och en slutlig tolkning har nåtts i ljuset av all tillgänglig information. En annan del som är viktig är att man inom den hermeneutiska forskningen inte alltid söker efter enskilda korrekta svar utan snarare vill finna generella mönster på exempelvis grupper för att uppnå en bredare förståelse för olika fenomen. (Starrin & Svensson 1994, s. 85 ff.) Således är hermeneutiken holistisk då den söker efter en helhet. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 76 ff.) Efter den hermeneutiska bearbetningen av intervjuerna användes systemteorin och det salutogena perspektivet för att analysera empirin som presenterades i resultatet.

2.4.2 Transkribering och sammanställning

De båda studieförfattarna transkriberade tre intervjuer var. Innan transkriberingen påbörjades så bestämdes vilka regler som skulle följas. Transkriberingen skulle vara ordagrann utan att andra utfyllnadsord lades till. Detta för att säkerställa att de två studieförfattarna transkriberade likadant. (Kvale & Brinkmann 2014, s. 221) De båda studieförfattarna lyssnade på alla sex intervjuer tillsammans och satt sedan i samma rum under själva transkriberingsfasen för att enkelt kunna samarbeta. Delar av svaren från respondenterna som inte ansågs relevanta för studien eller som bröt de etiska aspekterna togs bort. Detta markerades i transkriberingen utifrån normala transkriberingsregler.

När transkriberingarna var färdigställda lästes de igenom av båda studieförfattarna och eventuella oklarheter redigerades. Därefter kategoriserades transkriberingarna utifrån de tre frågeställningar som studien byggde på. Tre färgpennor användes, en för respektive frågeställning, där alla svar som passade in i studien markerades. Detta genomfördes av båda studieförfattarna på alla de sex transkriberade intervjuerna. Därefter granskades alla delar som studieförfattarna markerat och de båda studieförfattarna antecknade på varsin sida av texterna i transkriberingarna. Detta genomfördes av de båda studieförfattarna på alla sex transkriberade intervjuer.

2.5 Reliabilitets- och validitetsaspekter

Inom det kvalitativa forskningsfältet assimileras begreppen validitet och reliabilitet där det läggs mindre vikt på frågor som rör mätningar. Istället pratar man om intern och extern reliabilitet samt intern och extern validitet. Extern reliabilitet handlar om i vilken utsträckning en studie kan replikeras och att det är svårt att genomföra en exakt likadan studie inom kvalitativ forskning. Intern reliabilitet innebär att studieförfattarna kommer överens om hur de ska tolka det de ser och hör. Intern validitet handlar om att det finns en god överensstämmelse mellan den insamlade empirin och de teoretiska idéer som studieförfattarna utvecklar. Slutligen innebär extern validitet i vilken utsträckning resultaten går att generalisera på andra liknande miljöer än den som undersökts. (Bryman 2011, s. 351 f.)

I denna studie har studieförfattarna försökt presentera metoden och processen så ingående att den ska gå att replikera för andra forskare. Däremot kan det vara väldigt svårt att replikera studien och att i hög grad komma till samma konklusion då alla skolor och dess skolmiljöer är unika, samt att respondenterna även de är unika. De semistrukturerade intervjuerna har genomförts utifrån en fastställd intervjuguide men intervjuerna i sig blev väldigt annorlunda eftersom många frågor var öppna för olika tolkningar. Detta gör att det blir svårt att få exakt samma svar från olika respondenter. När det gäller den interna reliabiliteten har studieförfattarna hela tiden jobbat ihop och kommunicerat kontinuerligt med varandra. Inga egna tolkningar har gjorts utan samråd med den andra studieförfattaren, vilket gör att denna studie har en förhållandevis hög intern reliabilitet.

När det kommer till den externa validiteten så är det svårt att dra generella slutsatser utifrån denna studie på vilket resultat en ny studie som utgår från samma upplägg skulle ge på andra skolor. Detta för att alla respondenter är unika och alla skolor är unika med unika problem. Däremot kan studiens val av respondenter utifrån rektor, kurator och idrottslärare ge en generell bild på hur det drogförebyggande arbetet kan se ut på en annan skola. Studien har även försökt nå en bredd genom att välja två skolor där intagningspoängen skilt sig åt mellan skolorna vilket medför att en ny studie på liknande skolor skulle kunna få ett liknande resultat. Givetvis finns det andra aspekter som exempelvis geografiskt läge och skolans storlek som kan påverka resultaten. Den interna validiteten stärks genom valet av respondenternas yrkesroller som gett en bred bild av skolans arbete. Däremot har det framkommit i studien att det även förefaller som att det hade varit bra att ta med respondenter

som har yrkesrollen naturkunskaps-, biologi- eller samhällskunskapslärare för att nå en ännu större bredd i resultatet. Detta för att av de respondenter som intervjuats har nämnt just dessa yrkesroller.

2.6 Etiska ställningstaganden

De etiska ställningstaganden som studien tagit i beaktning utgår utifrån de fyra forskningsetiska punkterna som Hassmén och Hassmén nämner är viktiga. Den första punkten behandlar informationskravet där respondenterna som deltagit i studien har informerats om studiens syfte. Den andra punkten gäller samtyckeskravet där det framgått att respondenterna deltagit frivilligt och att de när som helst kunnat avbryta sitt deltagande. Den tredje punkten innefattar konfidentialitetskravet som innebär att respondenterna informerades om att de är helt anonyma och att alla personliga aspekter som framkommer inte kommer att delas av obehöriga. Slutligen avser den sista punkten nyttjandekravet att respondenterna blivit informerade om att den insamlade empirin endast kommer att användas för studiens syfte. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 389 f.)

I enlighet med konfidentialitetskravet så har alla personliga utsagor tagits bort och när namn har yttrats så har de istället ersatts med yrkestitel. Utöver Stockholm så har inga geografiska lägen tagits med i transkriberingen och inga geografiska lägen nämns heller i resultatet eller diskussionen. Även specifika berättelser om händelser som riskerar att röja skolan eller individens identitet har tagits bort då intervjuerna bearbetats utifrån en hermeneutiskt ansats där helheten har varit i fokus för studien och inte enskilda utsagor.

3 Resultat

I detta avsnitt redovisas resultatet utifrån studiens frågeställningar. Inga egna värderingar finns med utan resultatet utgår ifrån de svar respondenterna gett under intervjuer. Varje respondent representeras under varje enskild frågeställning. Totalt ingår sex respondenter, tre från respektive skola. Från varje skola deltar en idrottslärare, en kurator och en rektor som respondenter. De två skolorna benämns A och B och resultatet redovisas skola för skola. Tilläggas ska att vissa respondenter berättar vid tillfällena om erfarenheter från tidigare arbetsplatser vilket framkommer när detta redovisas.

3.1 Finns det en drogproblematik på skolan?

3.1.1 Skola A

Jaa om man säger så här, det är ju jättesvårt för mig att vara säker på det eller inte men det är min uppfattning att det finns. Och om man säger så här, jag tar ju inte bara och sticker upp fingret utan det görs ju undersökningar i Stockholm stad vartannat år och där är det ju tydligt att på våran skolan använder man droger. Visserligen enligt statistiken, den som kommer ut, i lite mindre omfattning när det gäller knark då om man säger än kanske snittskolan. Men vi har ju där svart på vitt att eleverna använder (rektor)

I ovanstående citat från rektorn framkommer det att skolan har en drogproblematik. Även om rektorn säger att hen inte med säkerhet kan fastställa att eleverna brukar droger så nämner hen att statistiken säger att de gör det. Denna åsikt delas även av kuratorn som säger ”Det är jag ganska säker på att det finns, använder cannabis i alla fall, det tror jag så är det på alla skolor.” Även idrottsläraren är inne på samma spår när hen nämner en händelse där hen berättar ”Vi har förra året följt efter ett par stycken och där fanns det då droger [...]”. Således anser alla tre respondenter att drogbruk troligen förekommer hos eleverna. Huruvida detta drogbruk sker under skoltid eller inte är respondenterna inte säkra på. Kuratorn nämner ”Sen om dom använder det på skoltid eller i sina liv i övrigt det är svårt att veta men ibland har vi misstankar om att det sker under skoltid.”

Respondenterna är även inne att det kan finnas en problematik med att elever även brukar andra droger. Rektorn nämner:

Det de oftast handlar om är att de röker marijuana [...] ja de röker hasch och marijuana. Sen finns det ju tablettmissbruk och så här också, och faktum är att det har jag också varit med om på en annan skola att elever missbrukat tabletter som egentligen varit ADHD-medicin för andra [...] så det finns massor (rektor)

Idrottsläraren i sin tur är inne på att det även finns problem med nätdroger då hen nämner ”Sen kanske det är såna här nätdroger och nya som poppar, det är möjligt men jag vet inte om det är många som vågar ta [...]”. Kuratorn är inne på samma sak då hen berättar ” Det är många år sen [...] men det känns jättelänge sen [...] annars är det cannabis som kan misstänka men det finns ju också dom här nätdrogerna också [...]”.

När det kommer till hur drogproblematiken påverkar elevernas skolprestationer har respondenterna en gemensam åsikt:

Det tror jag absolut om man brukar cannabis mycket och jag tror det saknas ofta självinsikt man tror att det är väldigt ofarligt [...] men ofta tror jag att det kan hänga ihop med skolfrånvaro och att man har svårt att fokusera och att man liksom förminskar, att man inte bryr sig mindre om saker och ting (kurator)

Här är kuratorn inne på att ett drogbruk hos elever kan vara en bidragande faktor till att skolprestationen försämras och detta är även något som rektorn är inne på, samtidigt som att rektorn också påpekar att drogbruk kan vara ett problem som är svårt att identifiera:

Ja det kan finnas ett men det behöver ju inte finnas. [...] alltså förmodligen är det ju så att det är därför vi uppmärksammar det också. Ja för så länge det inte är problem med studierna och att man inte skyltar vitt och brett med det, ja då kanske vi märker det (rektor)

Inom ramen för drogproblematiken är elevernas attityd gentemot droger en faktor som respondenterna har delvis olika uppfattningar kring:

Alltså på den här skolan upplever jag inte att det är öppet positivt och drogliberalt, det är de inte. Jag vet att elever håller på med droger här, jag misstänker att de säljs droger på skolan också för det gör det nästan på alla skolor i Stockholm stad, alltså det säljs droger på skolor så varför skulle det inte göra det på vår skola? Dessutom har vi fått signaler om, ja såna här anonyma anmälningar då, att de gör det. Men jag tycker inte att kulturen inte är att det är okej med hasch och marijuana. Det är inte så man snackar öppet. Jag har jobbat på andra skolor där det har varit

mer drogliberalt, där det har varit mer så att vi röker istället för dricker. Det är mer hälsosamt. Det är farligare att dricka än att röka. Men den diskussionen är inte här (rektor)

Ovanstående citat från rektorn tyder på att hen uppfattar det som att attityden på den undersökta skolan är mindre liberal än på hens tidigare arbetsplats. Kuratorn i sin tur har en liknande uppfattning då hen påpekar ”Jag tror att för många är det liksom återspeglas samhällsandan för en del liberala attityd. [---] Dom flesta använder ju inte cannabis så många är ju inte liksom liberala [...]”. På denna punkt är idrottsläraren mer inne på att synen är ganska liberal och att drogbruk förekommer mycket då hen nämner ”Jag tror den är ganska liberal, jag tror att det här förekommer väldigt mycket, det är vad jag gissar i deras kretsar”. Här skiljer sig åsikterna mellan respondenterna något åt men alla är ense om att det finns elever som har en liberal attityd till droger.

När det kommer till anledning varför det finns en drogproblematik i skolan är respondenterna inne på en rad faktorer som påverkar elevernas beteende:

Det handlar om bekräftelse och ha en plats i gänget, man har en hierarki, man ligger högt upp eller lågt ner i rangordningen då och det gäller att skapa sig en position i dom här kretsarna. Jag tror att det är väldigt vanlig i kanske, ja att hitta någon mening överhuvudtaget i livet det är ju många som kanske inte har så fasta förhållanden med allt som vi tror att man ska ha i ett hem och dom lever ju i en miljö där dom inte har samma förutsättningar som vi har haft [...] andra bakgrunder som har andra värderingar och andra ekonomiska och social bakgrunder så det kanske är ett sätt att överleva att va i gäng, hitta plats och så kanske måste få lite pengar att röra sig med och då kanske det är lätt att halka in på det (idrottslärare)

I ovanstående citat berör idrottsläraren flera olika faktorer som kan vara bidragande till att elever brukar droger. Även rektorn är inne på att umgänget kan vara en stark faktor då hen nämner ”Men den vårdnadshavaren bekräftade också att i dennes och elevens umgängeskrets var det många som röker men att vi inte vill att den själv ska röka men att många andra gör det”. Kuratorn är inne på hemmiljö är en bidragande faktor när hen säger ”sen finns det många ungdomar som där problematiken finns i familjen”.

3.1.2 Skola B

Ja, det har jag nån uppfattning om men det är ingenting som jag märker av i vardagen att det finns droger på skolan. Det är ingenting som jag någonsin har märkt i vardagen i mina möten.

Men det är klart jag förstår att det finns droganvändning bland våra elever [...] men hos här så är det skulle jag vilja påstå ett stort sett fullt ut ett mörkertal. Men jag kan få beskrivningar i efterhand då att komma påverkad och så så det är klart att det finns, men överlag jobbar jag nästan ingenting med droger. För vi har [...] ingen öppen sån problematik och nånstans asså att det finns, att dom använder droger, självklart är det så för det är ett vanligt förekommande hos unga människor men det är aldrig så att dom missbrukar drogerna på det sättet att skolan märker av det, det blir inte synligt (kurator)

Den delade uppfattningen från alla respondenter är att det förekommer droger i elevernas vardag men att det inte är något som syns på elevernas skolresultat eller i skolmiljön i allmänhet. Både rektorn och kuratorn är inne på att Stockholmsenkäten ger dem svart på vitt att det förekommer droger i elevernas vardag. Kuratorn nämner ett enstaka fall där drogproblematiken kan ha varit synlig i skolan ”Jag har ju haft nån gång att vi har haft misstanke om försäljning bland våra elever”, men samtidigt trycker respondenterna på att drogproblematiken inte alls syns öppet i skolan. Respondenterna menar snarare att ifall droger brukas av eleverna så förekommer detta bruk på kvällar och helger. Kuratorn är inne på en situation där droger kan förekomma i skolmiljön då hen nämner ”[...] men det är säkert de en del som använder drogerna för stimulanshöjande för att plugga och sånt asså jag tror att det finns mycket mer”. Respondenterna är även inne på att eleverna kan bruka andra preparat som nättdroger och ADHD-mediciner. En annan aspekt kring drogproblematik är att det förekommer drogförsäljning i närområdet där elever rör sig, vilket lett till att grannar klagat till skolan.

Ja, min upplevelse och nu lägger jag ihop tidigare år också då jag var lärare att det är ju väldigt liberalt idag, i Stockholm skulle jag säga och hamnar man i diskussion med elever så är dom ju väldigt drogliberala så och man känner att man har olika syn på marijuana och dom typer av drogerna och det känns ibland lite problematiskt att man inte har samma syn på (rektor)

I ovanstående citat menar rektorn på att attityden gentemot droger är väldigt liberal idag. Detta är något som även kuratorn är inne på då hen nämner ”Romantiserande. Att det inte är så farligt att röka på”. Idrottsläraren säger däremot att ”Jag förstår att folk använder droger så det är inte det men jag har aldrig mött att någon spontant sagt nånting, glirat eller så”. I nedanstående citat förklarar kuratorn hur attityden till droger kan förete sig:

Nej jag tror att dom att dom eftersom det inte är lagligt, asså det är ju nått olagligt dom gör därför så tror jag att dom kanske berättar i stort sett 99 procent till mig. Dom kan berätta att dom

blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp en lördag på en hemmafest men om dom skulle ha, om vi säger att en tjej skulle ha blivit utsatt för ett övergrepp på en hemmafest, kanske en fullbordad våldtäkt, om hon dessutom har rökt på så tror jag att precis det här röka på det nämner hon kanske inte (kurator)

I det nämnda citatet påvisar kuratorn att elever troligen brukar droger men attityden är att man inte pratar om det eftersom det är en olaglig handling. Rektorn är inne på att eleverna är influerade av amerikanskt kultur och att cannabISRökande inte ses som farligt hos eleverna. Kuratorn är inne på samma sak då hen tror att eleverna förskönar synen på droger och att det brukas droger i festmiljö.

Respondenterna är inne på att en anledning till att drogproblematiken inte är synlig i deras skola kan vara socioekonomisk och sociokulturell uppväxtmiljö. Idrottsläraren nämner följande:

Jag tror att de beror på att våra elever vet hur man sköter sig. Alltså att de vet hur man ska uttrycka sig. Det har liksom löst koden för vett och etikett, sånt som är gångbart liksom, sånt som man inte pratar om. De är ju väldigt skolade. Det tror jag har att göra med att de hur de ska vara för att vara mönsterelever. Språket är ju väldigt rikt och nyanserat på det sättet. Eleverna har ett väldigt bra språk, de är artiga och trevliga i de flesta fall. Jag har aldrig blivit bemött på ett otrevligt sätt. De vet vad som är gångbart (idrottslärare)

Jag tror att de oftast kommer från välutbildade familjer, socioekonomiskt ganska bra familjer, alltså på hög nivå. De har liksom förväntningar på sig. De har förväntningar själva [...] så det vet hur de ska uppföra sig. Och jag tror nog att det är så att man blir socialiserad på den här skolan i hur man ska bete sig enligt vissa normer som är gångbara här (idrottslärare)

3.2 Vilket drogförebyggande arbete finns på skolan?

3.2.1 Skola A

Alla respondenter är eniga om att rektorn/skolledningen har det yttersta ansvaret för det drogförebyggande arbetet, samtidigt som all skolpersonal inklusive elevhälsoteam (EHT) och ansvariga lärare där droger berör ämnet har ett gemensamt ansvar. Följande citat från rektorn påvisar detta:

Ja alltså ansvaret är ju mitt, allt är rektors ansvar. [---]. Utan det är ju många olika personer som jobbar med det. Alltså EHT-teamet, skolsjuksköterskan och kuratorn tänker jag är viktiga personer tillsammans med rektorn i det här arbetet. Men sen är lärarna också jätteviktiga (rektor)

Att rektorn/skolledning har det yttersta ansvaret menar även idrottsläraren som svarar ”Ja, det är ju rektorn”. Kuratorn i sin tur har ett bredare perspektiv då hen menar att ”Det är lite gemensamt ansvar från skolledning och elevhälso och dom lärare som har inom sina ämnen.” Även idrottsläraren är inne på att ansvaret rent praktiskt ligger hos flera i skolpersonalen då hen påpekar att ”Ja, det är EHT, elevhälsoteamet i första hand och sen får vi hoppas att det sker på lektioner också framförallt då naturkunskap och biologi”.

Respondenterna trycker också på det faktum att skolan har en utformad drogpolicy som ligger till grund för det drogförebyggande arbetet. Idrottsläraren nämner följande:

[...] och vi har en drogpolicy också på skolan som vi just i höst har aktualiserat och tagit upp. [...]. [...] vi ändrar och tillsammans med kollegor och elever så går vi igenom såna här dokument och så alla är med på det (idrottslärare)

Rektorn nämner i sin tur att ”[...] jag skulle ha våran policy för när, alltid när det händer något sådant här så går man ju till policyn, ja om det nu inte skulle vara så att man behöver ingripa direkt såklart”. Kuratorn påpekar att ”Jag har varit väldigt aktiv i den här drogpolicyn och handlingsplanen” och förklarar att ”Förra året gjorde vi, jag och skolsköterskan eller vi i elevhälsoteamet gick till alla arbetslagen och gick igenom våran, skolans drogpolicy”

Som respondenterna nämner har skolan ett EHT som ansvar för mycket av det praktiska arbetet i det drogförebyggande arbetet. Idrottsläraren nämner följande:

Men det här som alla behöver vara medvetna om det tror jag att våran skola fokuserat mera genom EHT [...] och förra året var det som sagt då dom här frågorna dom levererade till mentorerna varje månad (idrottslärare)

Kuratorn påpekar även att:

Sen har vi dom här resurspedagogerna som jobbar [...] där många ungdomar är och hjälper till med stöd och ser ju mycket också så dom hör ju till elevhälsoteamet också [...] eftersom vi sitter här uppe och dom jobbar mycket där eleverna rör sig mer så ser ju dom mycket också (kurator)

Enligt respondenterna ska det drogförebyggande arbetet även vara närvarande i undervisningen. Idrottsläraren nämner:

EHT ska ju prata om det här och jag tror nog att naturkunskapen tar upp det också men vi på idrotten tar ju upp det droger dopning då och det kan ju vara droger i dopning också, i kosttillskott framförallt, vi pratar mycket om energidrycker också och hur det påverkar kroppen och det tror jag inte många är så medvetna om, de blir väldigt överraskade när dom får höra att det kan finnas saker som inte är så bra för kroppen fast det inte står, om man handlar på nätet, aa för man tror att det är ofarligt (idrottslärare)

Samtidigt som att respondenterna påpekar att det drogförebyggande arbetet ska ingå i undervisningen så verkar det oklart bland respondenterna på vilket sätt det gör det och i vilken utsträckning arbetet sker. Rektorn nämner följande:

[...] för då är tanken att man ska jobba inom ramen för kurserna och det finns ju material på nätet som pekar ut väldigt tydligt att man kan jobba med det här som kunskapsmål i nästan varje kurs, men i vilken utsträckning vi gör det, det har jag jättedålig koll på. De ämnena som vanligtvis brukar jobba med det här inom ramen för kursmålen på något sätt är ju idrott, naturkunskap, biologi och samhällskunskap. Så där kommer det säkert in på olika sätt i ramen för de kunskapskrav som finns men hur mycket och på vilket sätt det är fokuserat på just de här bitarna (rektor)

Rektorn nämner även en alternativ infallsvinkel för det drogförebyggande arbetet:

[...] men jag har i alla fall fått rådet, och det brukar jag också använda mot eleverna, att rikta in sig på [...] vad är legalt och vad är illegalt. Att inte fastna i vad är farligt eller mindre farligt utan okej man kan ha åsikter om och tycka vad man vill om men det behöver inte vi bry oss om för det här är olagligt (rektor)

Kuratorn är inne på samma spår kring oklarheterna och nämner ”Det är ju lite det som lärarna gör i undervisningen det är väl naturkunskap och biologi i princip, dom ämnena jag vet inte samhällskunskap tar dom kanske upp det också.”. Kuratorn funderar även kring om det görs tillräckligt och nämner ”Det är klart att det pratas om och diskuteras för det, det gör till viss del i undervisningen sen om det är tillräckligt”.

Förutom ovan nämnda delar finns det en rad faktorer som ingår i det drogförebyggande arbetet på skolan. Här talar respondenterna bland annat om olika samarbeten mellan skolan, polisen, socialtjänsten och Maria Ungdom där dessa kontaktas vid behov. I samarbetet med polisen nämner rektorn:

Det vi har gjort alltså vi har inte gjort speciellt mycket åt handlingsplanen men vi har gjort en sak, apropå det förebyggande arbetet då, att vi har skrivit in att man kan göra oanmälda hundsök i skolan och det är ju egentligen inte i första hand för att man ska hitta något för det är ju svårt att hitta något utan det är att de finns en risk att en hund kan komma till skolan, så kanske man i alla fall avstår från att ha droger i skolan är vår tanke (rektor)

Utöver denna åtgärd så nämner även rektorn kring samarbetet med polisen att:

Och jag har en överenskommelse med polisen att om jag misstänker någon elev då kan jag skicka namnen till polisen. Och då kan de liksom, ja de säger varken bu eller bä, [...] för när de jobbar med unga människor har de ju också perspektivet: ja det är klart de ska lagföra om det är brott men polisen perspektiv när det gäller unga och missbrukare är att de ska hjälpa i första hand. Och får man syn på att någon har ett missbruksproblem eller problem med droger, då kan man liksom fånga upp den (rektor)

I samarbetet med socialtjänsten nämner rektorn att:

Vi kan göra en orosanmälan till socialtjänsten. Och om eleven är omyndig då gör vi det. Kanske inte det första vi gör för det handlar ju lite om vad man får för respons från föräldrar och elev men om det är så att vi liksom går i stå, det händer inget, och oron kvarstår. Då gör vi en soc-anmälan (rektor)

Respondenterna nämner även att fortbildningar förekommer i det drogförebyggande arbetet där skolpersonal ges möjlighet att få gå olika föreläsningar från olika organisationer och experter inom området drogprevention. Kring dessa fortbildningar nämner kuratorn att ”Det har varit kurser också sådär ja hur man argumenterar och liksom det här för och emot, att man kan nå eleverna lite mer på den här politiska arenan”. Rektorn nämner även att det har förekommit informationsmöten med föräldrar kring ämnet drogprevention och att skolan strävar efter att ha en bra kontakt med vårdnadshavare ifall det finns misstankar om drogproblematik hos eleverna. Rektorn nämner även att skolan jobbar med följande inställning:

Om man jobbar med som är solidariska med världen och omgivningen. alltså produktionen av droger är ju oerhört, ja vad ska man säga, det är dåliga förhållanden, dålig hälsa för de som jobbar med de här produkterna. De är ofta illegala verksamheter. Man riskerar att fara illa på vägen och så här så det är ju också en ingång i, att okej om du inte bryr om din egen hälsa, du kanske skiter i att det är olagligt men du kanske bryr dig om de här människorna som riskerar livet för att du ska kunna röka den här cigaretten t.ex., de är ju också ett perspektiv och där, sådana där punktinsatser gör vi ju inom ramen för mänskliga rättigheter kan man säga eftersom vi är en skola för mänskliga rättigheter (rektor)

Slutligen trycker respondenterna på vikten av att skapa en god skolmiljö för att lyckas med det förebyggande arbetet. Kuratorn nämner följande:

[...] allt som vi kan göra för att eleverna känner sig trygga och vill komma till skolan och ha bra närvaro, det i sig är det mest förebyggande vi kan göra. Det minskar risken för kriminalitet, droger för allt psykisk ohälsa, det är förebyggande för allt möjligt att få en bra utbildning, att klara sin utbildning så det är väl det vi lägger fokus på överlag. Det är att jobba med elever som är frånvarande, just det för de ska lyckas och allt det här i sig anser vi ju vara, eller inte bara vi men forskningen, förebyggande (kurator)

Även idrottsläraren är inne på samma spår då hen nämner:

Men [...] det går inte att gå på elever och punkta, tala om det här får du inte göra det här är farligt och så för att vi har en sån komplex situation så vi måste få fram lugna, positiva lärmiljöer [...] det måste finnas ett fokus på lugn och ro, på motivation, på att det ska vara en välfungerande skolmiljö så att man kan lära sig någonting och det jobbar vi stenhårt på (idrottslärare)

3.2.2 Skola B

Alla respondenterna är eniga om att rektorn har det yttersta ansvaret för det drogförebyggande arbetet, samtidigt som respondenterna nämner att EHT har en stor roll i det faktiska arbetet. Rektorn nämner även att lärare som undervisar i dem ämnen som berör droger utför en del av det faktiska arbetet. Kuratorn trycker dock på att det är allas ansvar:

Allas. [...] yttersta ansvaret är ju alltid rektor men jag menar en rektor kan ju inte driva en skola själv, en elevhälsa kan inte driva en skola själv heller [...] det måste vara allas och så länge vi inte gör det kommer vi aldrig ha något hälsofrämjande förebyggande och där har vi arbete kvar (kurator)

Det är diffust om skolan har en uttalad drogpolicy, däremot nämner rektor och kurator att det finns en krispärm som de arbetar med. Kuratorn nämner följande:

Vi har ju vår krispärm, vad man ska göra vid upptäckt och vilken turordning man ska prata med vårdnadshavare eller ringa polis [...] alla arbetslag har [...] och där står det alla möjliga såna här situationer [...] hur vi ska hantera det (kurator)

Idrottsläraren berör ämnet då hen säger "[...] vi har handlingsplaner om allt. Så det finns det".

Det finns vad jag vet inte så jättemycket. Det här är något som dyker upp punktvis. Man kanske får några varningssignaler utifrån. Typ nu är det mycket droger av något slag på gång, eller som folk håller på med. Då tror jag man får information från olika instanser. Man kanske ser på någon film eller [...] att de blir någon så här drive för tillfället. Men som jag känner så är det här inget man arbetar med kontinuerligt på den här skolan. Vi eller snarare jag upplever inte att skolan har det här problemet, eller i alla fall att vi inte uppfattar att vi har det problemet. Som jag uppfattar det så finns det ingen kontinuerlig utbildning på det (idrottslärare)

I det ovanstående citatet reflekterar idrottsläraren kring hur strukturen för det drogförebyggande arbetet ser ut och menar på att det inte utförs kontinuerligt. Även rektorn är inne på samma spår då hen säger "[...] på den här skolan är det inte mycket sånt utan man jobbar med sina kurser liksom och då blir det dom här extragrejerna, det kommer i form av temadagar, föreläsning eller så". Rektorn menar på att det drogförebyggande arbetet ska involveras i undervisningen då hen nämner "[...] jag tycker ju att det bästa är ju när det involveras i undervisningen och man kan få in det och jobba i projekt eller nånting så att det finns med i undervisningen".

När det kommer till själva undervisningen så ger respondenterna information om hur denna undervisning ser ut. Rektorn nämner bland annat följande "[...] men det kommer säkerligen in i kurserna som idrott och hälsa, biologi, naturkunskap men sen hur mycket, eller lite det har jag ingen aning om". Idrottsläraren pratar om drogundervisning inom idrott och hälsa där hen säger:

Mig veterligen eftersom jag är ämnesansvarig så tror jag inte just nu att någon håller på och pratar om separat om narkotika utan vi belyser ju mer alkohol och tobak och dopingpreparat då. Sen så vet vi ju det att de finns en del doping är ju narkotika också så det går ju över varandra

lite grann då så lite blir det ju eftersom man kan ju ha nytta av vissa preparat när man ska vara skärpt i sinnet exempelvis och så. Så där finns det ju en viss korrelation kan man säga att de brygger lite grann då. Till viss del så finns det ett litet arbete men det är mera att man råkar tangerar tror jag, inte för att vi pratar om narkotika utan mer för att vi vet att det används som doping också. Så på det sättet jobbar vi lite med det men egentligen mer genom doping så har vi den turen att vi tangerar för vi ska ju arbeta mot droger också så att det är väl narkotika också. Det blir ju att vi gör det lite grann men att det nästan är omedvetet (idrottslärare)

Idrottslärare och rektor nämner att EHT har en tystnadsplikt när det kommer till eleverna medan kuratorn i sin tur talar om en anmälningsplikt. Hen säger:

[...] jag har min anmälningsplikt så att jag kan inte ta emot vilken information som helst och inte gå vidare med det och det tror jag att dom har fullt klart för sig så att. Och det gäller ju all skolpersonal, all skolpersonal äger ju sin egen anmälningsplikt så det spelar ju ingen roll om man är mattelärare eller gympalärare eller kurator asså, får man kännedom för det ska man gå vidare med det och det vet ju ungdomarna om och det tror jag tystar dom (kurator)

Andra delar som respondenterna kommer in på är att det finns ett samarbete mellan skola och närpolis och kuratorn nämner ett eget samarbete med kontakter inom socialtjänst och Maria Ungdom. Kuratorn nämner även att det finns ett nätverk med kuratorer på skolor i Stockholm stad.

Avslutningsvis pratar kuratorn om hur studiemotivationen kan fungera som en förebyggande aspekt:

Det ser säkert olika ut också på olika skolor. Här är ju alla eleverna väldigt studiemotiverade så att studierna går före och sen förhåller man sig till privatlivet och gör sina studier. I en annan skola kanske, om du inte har lika studiemotiverade ungdomar kanske det andra får större utrymme även under skoldagen (kurator).

3.3 Hur fungerar det drogförebyggande arbetet på skolan?

3.3.1 Skola A

När det kommer till hur det drogförebyggande arbetet fungerar nämner respondenterna flertalet olika faktorer som är problematiska. Rektorn är inne på ett antal problem i citatet nedan:

Och det som har hänt här hos oss som har varit ett dilemma, de är att de ofta inte är omyndiga och då har vi ett annat problem. Då blir det nästan som att vi kör in i väggen, vad ska vi göra? Ja så då kan man konfrontera eleven, och det har jag gjort några gånger när vi har den här oron men de har varit myndiga då, då ja då nekar de ju nästan alltid. Jag har aldrig varit med om att någon elev direkt har sagt ja visst jag använde droger utan då, nej vadå hur kan du tro det. Nej jag var bara lite trött eller vadå vad tror du om mig, ibland blir de arga och så men vi tänker och tror, och så säger polisen också, att det ändå är bra att konfrontera och visa att man bryr sig, Och förr eller senare kanske man blir motiverad och kan tänka sig att ta hjälp. För det är ju därför vi konfronterar, för att ta hjälp, men det är väldigt svårt att få eleverna att erkänna problematiken och de kanske tycker att de inte ens har något problem (rektor)

Ett problem är således när eleven i fråga är myndig och skolan då får svårt att agera i uppkomna situationer. Vidare nämner rektorn att det finns en problematik kring att elever helt enkelt nekar till att ha använt droger och att elever kan bli arga om skolpersonalen konfronterar dem. Dessa problem är även kuratorn inne på som berättar:

[...] jag och rektorn träffade dom här men då var dom över 18 år så det fanns ingen sån här att vi kunde kontakta föräldrar och dom förnekade helt och vi kom liksom inte längre mer än att vi berättade att vi var oroliga och att vi hade dom här misstankarna (kurator)

Ett annat problem som kan uppstå när man konfronterar eleverna är att även vårdnadshavare kan reagera negativt:

Sen har jag också varit med om att föräldrar blivit sura och tyckt att ja varför lägger ni så mycket krut på det här, det är väl inte så farligt för att den här, ja den här generationen vi har nu kan ju ha föräldrar vårdnadshavare som själv rökt på i sin ungdom och inte tyckte det var speciellt farligt (rektor)

Rektorn berättar även i en annan del av intervjun att ”Det blev ju ganska stort rabalder över det först för föräldrar och elev kände sig orättvist anklagade”. Ytterligare en aspekt som rör vårdnadshavarna är deras brist på motivation och intresse kring ämnet. Rektorn nämner:

På en annan skola jag jobbade då försökte vi bjuda in till en föreläsning, det kom fem personer. Alltså det är jättesvårt att få upp intresset för det här. De som vet vad som funkar säger att man ska jobba mot föräldrarna och mot de som är motiverade att sluta och annars ska man jobba inom ramen för kurserna och att höja kunskapsnivån generellt (rektor)

En motsättning som rektorn är inne på rörande forskning och skolans uppdrag är att skolan ska arbeta på ett sätt som enligt ”proffsen” är kontraproduktivt. Hen säger:

Sen är det ett stort dilemma att jobba förebyggande, alltså det finns ju ingen organisation, om vi tänker t.ex. Maria Ungdom som vill komma och möta elever i grupp och prata förebyggande. För det är kontraproduktivt. För vi har ett uppdrag i skolan att göra något som de som är proffs på området menar på är kontraproduktivt. Så att det är verkligen inte lätt att leva upp till skollagens formuleringar på det här området (rektor)

Ett annat problem som respondenterna trycker på är bristen på information om faktiska metoder som fungerar för det drogförebyggande arbetet. Här vänder respondenterna sig inte till Skolverket i första hand utan snarare till andra informationskällor. Ytterligare en problematik i skolans förebyggande arbete som respondenterna tar upp är vem som ska göra vad. Kring dessa två ovanstående problem säger kuratorn följande:

Nej det är väl mer att veta metoder vad fungerar liksom vad har effekt och vad det är som skulle kunna göra att dom använder droger mindre, att vi fick gedigen forskningsmaterial som gör så här, det hjälper. Sen har det alltid varit dom här frågorna som faller lite mellan stolarna man ska jobba förebyggande med droger och sex och samlevnad och sådär och så står inskrivet i vissa kurser men inte alla och vem ska göra't och hur ska det göras det är lite sådär att det kan falla mellan stolarna då [...]. **Det är lite otydligt om vem som ska utföra vad?** Ja, absolut (kurator)

Idrottsläraren kommenterar kring problematiken om vem som ska göra vad när hen säger:

Kanske just att narkotika får sånt fokus i idrotten, det känns lite främmande på så sätt. Det kanske inte är främmande i skolmiljön men just i idrottsämnet tycker jag är lite förvånande att man ska lägga fokus på just narkotiska preparat (idrottslärare)

Rektorn ser även denna problematik när hen nämner:

Så att det händer saker men vi har inget samlat grepp. Och om man ska lägga mer tid på det, alltså jag menar hur mycket tid ska vi lägga på allt i skolan. Jag menar, det går ju inte. Jag tänker ändå att om vi, vi kan göra bättre, det vi kan göra bättre det är att få koll på vår organisation så att det inte liksom är att de bara droppar ner saker så här och så gör vi lite, utan det här gör vi samlat (rektor)

När det kommer till att få det förebyggande arbetet att fungera bra är målet att jobba mot en välfungerande skolmiljö och positiva lärmiljöer. Idrottsläraren nämner följande:

Jag känner att vi kan göra mycket mer än vi gör, absolut. Men [...] det går inte att gå på elever och punkta, tala om det här får du inte göra det här är farligt och så för att vi har en sån komplex situation så vi måste få fram lugna, positiva lärmiljöer [...] det måste finnas ett fokus på lugn och ro, på motivation, på att det ska vara en välfungerande skolmiljö så att man kan lära sig någonting och det jobbar vi stenhårt på. Så vi har väl inte prioriterat själva drogerna än så länge och så går man in på den sidan har man gått in på den negativa synvinkeln till någonting som kanske är lite rörig och då tycker inte vi att det är det rätta sättet och jag tror att vi prioriterar mer det hära ett bra föredöme, en bra lärare, hitta kanaler som gör, eller system som gör att dom jobbar bättre om vi gör på det här sättet. Vi går in med två lärare, vi har olika stöd, vi söker upp föräldrar vi har fått en extraresurs (biträdande rektor) [...] mentor, biträdande rektor och föräldrar och det har gett jättebra effekt i höstas. Väldigt bra (idrottslärare)

Andra faktorer som enligt respondenterna är viktiga för att det förebyggande arbetet ska lyckas är en god kommunikation med vårdnadshavare, visa för eleverna att skolpersonalen bryr sig om dem samt att få eleverna studiemotiverade. Respondenterna är inne på att undervisningen trots allt är skolans kärnuppdrag och att en fungerande undervisning kan vara den bästa förebyggande metoden.

3.3.2 Skola B

Jaa [...] nja jag vet inte om vi behöver ha mer tid alltså men det är nog mer att förändra hur man gör saker och ting. Så att det går nog att få in i det som är nu. Det gör det. Jag menar att man kanske kan ha temadagar, hitta på någonting, vad vet jag. Det är ju ämnesövergripande kanske med biologi, naturkunskap och något annat så, något annat ämne. Så att det finns nog många sätt att man kan arbeta med det här. Men jag tror nog bara det handlar om att fördela om tiden lite grann mellan olika saker (idrottslärare)

Respondenterna på skolan menar på att det drogförebyggande arbetet måste förändras på flera plan. Kuratorn nämner att detta måste ske över tid och som idrottsläraren nämner bör det göras ämnesövergripande. Rektorn nämner också "[...] det är ju också ofta buntar man ihop liksom sex och samlevnad och alkohol, narkotika och tobak det är lite så här luddigt och grötigt skulle jag vilja säga". Vidare påpekar rektorn:

Jag tror att man måste uppmärksamma dom här frågorna regelbundet liksom, och men det måste komma in [...] in i undervisningen, det får inte vara för ytligt då, det får inte vara frivilligt så att man kan slippa. Men [...] i den bästa av världar, det är jättesvårt men få in i undervisningen på något vis (rektor)

Idrottsläraren nämner även att det finns en lucka kring det drogförebyggande arbetet och att det läggs för lite åt det i idrott och hälsa.

Ett annat problem rektorn talar om behandlar motivationen hos elever och vårdnadshavare:

Asså min upplevelse är att man jobbar med det men elever är ju inte alltid så mottagliga för, och även elevernas föräldrar asså på min förra skola bjöd vi in till en storföreläsning om och hade polisen och vi hade väldigt bra personer som kom och föreläste sådär men jag tror att senast så kom det fyra föräldrar, på en skola med 700 elever så intresset är inte heller så stort bland vårdnadshavarna. Även fast dom är jätteoroliga i vågor men sen när det handlar om att faktiskt komma till skolan när skolan bjuder in så, nej det är svårt (rektor)

Hen fortsätter:

[...] sen har jag en annan erfarenhet när elever har jobbat mer själva med droger och har det som projekt då då finns det ganska stor risk att dom drar nytta av det och sen nyttjar drogerna istället, ja men du vet att man tolkar eller ja. Det krävs ju ganska mycket undervisning och vuxen närvaro om man ska hålla på med dom här frågorna, det går inte liksom att nu ska ni läsa på om hasch och cannabis, nej (rektor)

De två ovanstående citaten visar på två olika typer av problematik som kan uppkomma i det drogförebyggande arbetet. Ytterligare ett problem som kuratorn nämner är att skolan har svårt att upptäcka ifall elever brukar droger ”[...] jag tror vi helt enkelt inte vet hur vi ska få syn på det så för det är klart ingen kommer gå förbi och säger bara så ni vet så har jag rökt på nu. Utan det måste vi ju lära oss”. Samtidigt nämner kuratorn att det går att arbeta förebyggande på individnivå men att de inte vet hur de ska arbeta på skolnivå. Kuratorn talar även om bristen på tid, eldsjäalars betydelse samt vikten av tydlighet i det drogförebyggande arbetet:

Nej och det är väl också en bristvara, ingen vet riktigt var dom ska ta sin tid ifrån och då blir det lite så, uppgivande men eldsjälarna igen men ett sånt här stort arbete kan inte bygga på eldsjäl, en eldsjäl kanske kan vara den som är drivande i uppstarten och kommer med idén och ett brinnande intresse, men implementering och fortsatt långsiktigt arbete, det liksom inte en

eldsjäls arbete. [---] men en del saker behöver vara obligatoriska och då är det ju uppifrån och ner det måste, att det inte jag ska ha tid eller lust utan det ingår i min arbetsbeskrivning att det här ska jag göra (kurator)

En annan faktor som framkommer i intervjuerna är att respondenterna har svårt att veta hur de ska få hjälp av Skolverket med material till det drogförebyggande arbetet. Rektorn nämner ”[...] jag skulle inte tro att just Skolverket som kommer med det bästa så skulle jag inte tänka liksom [...] jag skulle nog leta någon annanstans”. Idrottsläraren är inne på samma sak när hen säger:

Ja jag skulle vilja att det kanske fanns filmer som belyste det här, statistik som belyser det hela, någon powerpoint skulle vara jättetrevligt om det fanns som belyste det här problemet. Hur man skulle arbeta med det och så, frågeställningar på olika sätt som man skulle kunna arbeta med, med eleverna. Det tycker jag skulle vara jättebra, om det fanns något färdig material som man kunde bara ta till sig och använda. Det vore ju kanon tycker jag. Sen kan man ju utveckla det själv men det vore kul om det skulle finnas någonting, någon sorts grund så på gymnasienivå och inte liksom på grundskolenivå så filmer, intressanta fall för någonting som har hänt som man kan hänvisa till, som man kan ta upp. det skulle vara bra. För jag menar att jag vet ju att det finns, att det är mycket droger ute i samhället så absolut (idrottslärare)

4 Sammanfattande diskussion

Syftet med studien är att synliggöra den problematik rörande droger som kan finnas inom skolmiljön, hur skolan arbetar med drogförebyggande arbetet samt hur personal inom skolan upplever att det förebyggande arbetet fungerar. Bakgrunden till studien är den drogproblematik som polisen, CAN, Sznitman, Anderberg och Dahlberg samt Stockholm stad påvisar i sina rapporter. Den gemensamma synen är att det skett en liberalisering rörande synen på droger, i synnerhet cannabis och att tillgängligheten har ökat bland annat på grund av internets framväxt. Idag svarar cirka 20 procent av killarna och cirka 15 procent av tjejerna på gymnasiet i årskurs två att de prövat droger och allt fler fortsätter att använda droger, i de flesta fall cannabis. Studien ämnar ta reda på hur denna drogproblematik kan visa sig i gymnasieskolan. Nedan sker en sammanfattande diskussion av vad studien kommit fram till och diskussionen struktureras utifrån frågeställningarna.

4.1 Diskussion kring drogproblematiken

I skola A var alla respondenter ense om att det troligen finns en drogproblematik bland skolans elever och de är inne på att cannabis är den drog som brukas i störst utsträckning. Detta går hand i hand med den statistik som CAN presenterar där de påvisar att bruket av cannabis är kraftigt överrepresenterat gällande drogbruk bland gymnasieelever i årskurs två (Thor 2017, s. 48 ff.). Även Sznitman menar på att cannabis är den vanligaste olagliga drogen som ungdomar brukar och att bruket ökar bland ungdomar i Europa (Sznitman 2007, s. 601). I skola B är istället respondenterna inne på att drogproblematiken finns men inte är lika synlig som på skola A. I skola B talar man istället om ett mörkertal när det kommer till bruket av droger hos deras elever då statistiken visar att eleverna tar droger men att det inte syns öppet i skolmiljön. En av respondenterna på skola B nämner att deras elever är skolade i hur man beter sig, vet hur man sköter sig och därför inte talar öppet om eventuellt drogbruk. Bremberg är inne på att skolkompetenta elever missbrukar mindre, värderar situationer bättre och tar mer genomtänka beslut (Bremberg 2008, s.174 ff.). Här är det då intressant om eleverna på skola B (där intagningspoängen är betydligt högre än på skola A) trots allt brukar droger i mindre utsträckning än genomsnittet eller om de helt enkelt, som respondenten påpekar, lärt sig att vara tyst om det.

Detta mörkertal på skola B kan ses i ljuset av systemteorin när man väljer att applicera systemteorin på det svenska skolsystemet. Enligt Payne är systemteorin ett bra verktyg att använda för att analysera myndighetsstrukturer (Payne 2015, s. 250). Skolverket kan ses som det övergripande macrosystemet, kommunerna som mesosystem och enskilda skolor som microsystem. Således kan dessa elever som brukar droger på skola B ses som ett självrefererande subsystem av microsystemet (skola B) där eleverna brukar men håller detta för sig själva.

Som nämnt ovan är både polisen och CAN är inne på att det skett en liberalisering kring synen på droger, och då cannabis i synnerhet, bland dagens ungdomar. Detta är något som majoriteten av respondenterna både på skola A och skola B tydligt markerar under intervjuerna. Utifrån systemteorin är detta intressant i den bemärkelse att eleverna som brukar droger stör systemet och ses som avvikare, vilket leder till att skolan som microsystem agerar och jobbar för att synliggöra problemet och klargöra var gränserna går. På så vis kan denna liberaliserade syn på droger verka systemstärkande. I skola B som inte har en synlig drogproblematik kan dessa avvikare få effekt för att synliggöra det problem som statistiken säger finns.

När det kommer till anledning varför eleverna brukar droger menar en respondent på skola A att elever brukar droger för att "hitta någon mening överhuvudtaget" vilket är intressant att se ur ett salutogent perspektiv då begreppet KASAM innefattar meningsfullhet som berör hur individen väljer att tackla de utmaningar hen står inför (Antonovsky 2005, s. 44 ff.). Utifrån detta kan man fundera över om elever som brukar droger tappat känslan av meningsfullhet till sin skolgång. Respondenterna i skola A, där det ter sig vara en mer synlig problematik, talar om hur ett drogmissbruk ofta kan kopplas samman till skolfrånvaro, bristfälliga skolprestationer och trivsel i skolan. Bremberg tar stöd från annan forskning och menar på att det oftast är problemen i skolan som leder till missbruksproblem och inte åt andra hållet (Bremberg 2008, s. 174 ff.). Detta är något som även Anderberg och Dahlberg är inne på då de påpekar att ett misslyckande i skolan ses som en riskfaktor för missbruk (Anderberg & Dahlberg 2014, s. 350). På samma vis som tidigare kan det här kopplas till KASAM-begreppet men nu i sin helhet. I ljuset av den tanken kan problemet även ligga i att eleverna kanske saknar känsla för begriplighet och hanterbarhet för sin skolgång, vilket kan styrka Brembergs påstående.

4.2 Diskussion kring det drogförebyggande arbetet

Både skola A och skola B är inne på att rektorn eller rektorerna har det yttersta ansvaret för det drogförebyggande arbetet men att det krävs att alla som jobbar inom skolan tar ansvar för att det ska fungera. Framförallt anser respondenterna att EHT har en viktig roll i det drogförebyggande arbetet. Ovanstående är något som Börjesson och Palmblad belyser är viktigt då de menar på att ansvaret inte enbart ska ligga hos rektorn utan ska fördelas (Börjesson & Palmblad 2013, s. 101). Ser vi på en enskild skola utifrån systemteorin så kan man se skolan i sig som ett macrosystem där det går att urskilja olika meso- och microsystem. EHT kan ses som ett mesosystem där varje enskild del inom EHT som rektorer, kuratorer, skolsköterskor eller mentorer kan ses som microsystem. Det går även att se på lärarlag som mesosystem och lärare i relation med elever som microsystem. Således är olika system ständigt närvarande i skolmiljön. Amini och Hübinette är inne på att en tydlig struktur behövs i det drogförebyggande arbetet för att det ska fungera (Amini & Hübinette 2008, s. 15 ff.). Struktur på det drogförebyggande arbetet är något som respondenterna på båda skolorna är inne på men utifrån deras svar upplevs ändå en skillnad på hur strukturerat det drogförebyggande arbetet är.

På skola A där drogproblematiken är mer synlig märks också att det drogförebyggande arbetet är starkare strukturerat. Här nämner respondenterna att de kommunicerar med varandra, med andra system som polisen eller socialtjänsten samt att de ständigt kommunicerar med vårdnadshavare vilket leder till att skola A har en högre grad av autopoiesis, alltså att skolan utvecklar sitt arbete kontinuerligt genom att öppna och sluta sig inom och mellan systemen. En annan faktor som påvisar att det finns en tydlig struktur kring det drogförebyggande arbetet på skola A är att alla respondenterna är inne på att skolan har en genomarbetad och väletablerad drogpolicy att förhålla sig till. Amini och Hübinette menar även här att en väl utformad drogpolicy är kritisk för att det drogförebyggande arbetet ska lyckas (ibid). På skola A har mesosystemen, alltså EHT, tydligt kommunicerat ut till microsystemen (lärare, lärarlag) och subsystemen (elever, elevgrupper) vad som gäller på deras skola och således finns det en dynamisk process mellan systemen på skolan.

På skola B i sin tur upplevs respondenterna som mer osäkra kring hur det faktiska drogförebyggande arbetet ser ut vilket till stor del kan bero på att skola B inte har en lika synlig drogproblematik. Ser vi på skola B utifrån systemteorin så verkar det som att

kommunikationen mellan systemen på samtliga nivåer inom skolan är mer bristfällig, där lärare, kurator och rektor mer agerar som självrefererande system. Utifrån respondenternas svar läggs mycket av ansvaret på EHT när det kommer till att det drogförebyggande arbetet genomförs och lyckas. EHT blir således ett självrefererande system inom skola B som skapar synergier genom att upprätthålla arbetet till stor del själva. Däremot som kuratorn nämner så skapar EHT på skola B autopoiesis genom att kommunicera med andra system som polisen, socialtjänsten och kuratorsnätverket, och öppnar sig således för information och förändring utifrån. På skola B är det även osäkert från respondenterna om det finns en uttalad drogpolicy vilket även det kan ses i ljuset av att skolan inte, som respondenterna nämner, har en synlig drogproblematik.

Under intervjuerna talar respondenterna om vikten av en god skolmiljö och studiemotiverade elever för det drogförebyggande arbetet. Det här är något som även Svedbom samt Amini och Hübinette påpekar är viktigt. Svedbom skriver om hur skolan har goda möjligheter att arbeta förebyggande och där en god trivsel i skolan hos eleverna kan fungera som en skyddsfaktor mot ett missbruk (Svedbom 2012, s. 13 f.). Amini och Hübinette påpekar även de hur en trygg miljö där alla visar ömsesidig respekt för varandra i skolan är viktig för det drogförebyggande arbetet (Amini & Hübinette 2008, s. 15 ff.). Här finns det en tydlig koppling till det salutogena perspektivet då båda skolorna vill ge eleverna möjlighet till coping, det vill säga att utveckla en förmåga att hantera situationer och problem som uppkommer. På så vis är en god och utvecklande skolmiljö som anses vara en stark skyddsfaktor, ett bra sätt att arbeta salutogent och hälsofrämjande.

Respondenterna på både skola A och B är inne på att de vill integrera det drogförebyggande arbetet i den vanliga undervisningen genom olika punktinsatser som projekt eller temadagar, Här finns det dock en del riskfaktorer som Svedbom, Bremberg och Amini och Hübinette är inne på. Svedbom menar att man bör vara försiktig i valet av metod för att jobba drogförebyggande i undervisningen och att ren informativ undervisning kan vara kontraproduktiv (Svedbom 2012, s. 14 ff.) Amini och Hübinette i sin tur menar att man måste lägga fokus i undervisningen på att integrera eleverna snarare än att informera dem (Amini och Hübinette 2008, s. 15). Bremberg är inne på ett liknande spår när han påpekar att man ska undvika fokus på droger i undervisningen och istället ska fokusera på att stärka elevernas självförtroende till sin egen studieförmåga för att jobba drogförebyggande (Bremberg 2008, s.174 ff.). Riskerna finns således att både skola A och skola B är ute på djupt vatten när det talar

om att integrera drogundervisning i den vanliga undervisningen med hjälp av olika punktinsatser. Svedbom menar dock att små korta punktinsatser kan ge effekt över tid om dessa insatser upprepas och sprids ut över en längre period (Svedbom 2012, s. 13).

4.3 Diskussion kring hur det drogförebyggande arbetet fungerar

En problematik kring det drogförebyggande arbetet som skola A tar upp är att både elever och vårdnadshavare kan ta illa upp om eleven konfronteras rörande drogbruk. Eleverna förnekar att de brukar och vårdnadshavare blir förnärmande när deras barn anklagas, så det blir således svårt för skolan att agera vidare kring problematiken. Detta faktum kan analyseras genom systemteorin där elevgrupper, elever och vårdnadshavare eller vårdnadshavare i sig kan ses som slutna självrefererande subsystem där skolan som microsystem utesluts. Både på skola A och skola B finns det en problematik kring att skolan inte lyckas öppna dessa subsystem och synliggöra det drogbruk som statistiken påvisar finns. Det är dock mycket viktigt att skolorna inte ger upp utan fortsätter konfrontera elever för som Amini och Hübinette är inne på så finns det en risk att små ”marknader” uppstår där droger florerar i olika elevgrupper om dessa inte störs (Amini & Hübinette 2008, s. 20 f.). Detta faktum är även rektorn på skola A inne på då hen nämner att polisen trycker på att skolpersonalen ska konfrontera eleverna för att synliggöra problematik och visa att skolan bryr sig.

Ett annat problem rörande det drogförebyggande arbetet som respondenterna på både skola A och skola B tar upp är det faktum att intresset hos vårdnadshavare gällande drogproblematik och droginformation från skolan ofta är litet. Detta faktum som respondenterna tar upp kan ses som att vårdnadshavarna helt enkelt saknar tillräcklig motivation till att engagera sig i det drogförebyggande arbetet. Enligt rektorn på skola A händer det även att vårdnadshavare tar illa upp och tycker att skolan gör en höna av en fjäder. Denna problematik kan ses i ljuset av det salutogena perspektivet där vårdnadshavarna helt enkelt saknar KASAM kring varför det drogförebyggande arbetet är viktigt. En bakgrund till detta kan vara det som rektorn på skola A är inne på att många vårdnadshavare har en annorlunda syn på droger i allmänhet och cannabis i synnerhet. Här gäller det för skolorna att nå ut till vårdnadshavarna på ett tydligare sätt där informationen måste vara strukturerad och sammanhängande för att skapa en större känsla av sammanhang hos vårdnadshavarna.

Ytterligare en problematik kring det drogförebyggande arbetet som de flesta respondenter är inne på är bristen på strukturerad och kontinuerlig information från Skolverket, samt de motsättningar som finns mellan hur Skolverket vill att skolorna ska jobba drogförebyggande kontra vad forskningen säger. Detta faktum är något som Svedbom, Amini och Hübinette samt Bremberg alla är inne på. Svedbom menar att det saknas forskning kring vilka metoder som fungerar och att skolor således måste vara försiktiga i valet av metoder (Svedbom 2012, s. 14 ff.; 77). Amini och Hübinette är i sin tur inne på att det saknas nationella riktlinjer uppifrån och att skolorna ofta blir utelämnade till att själva utveckla ett effektivt drogförebyggande arbete (Amini & Hübinette 2008, s. 10 f.). Bremberg är inne på att en problematisk faktor rörande det drogförebyggande arbetet i skolor idag och historiskt är att det finns och har funnits alldeles för många intressegrupper med olika idéer kring hur det drogförebyggande arbetet ska genomföras. Således har skolor och enskild skolpersonal tvingats till att sälla och fatta egna beslut. (Bremberg 2008, s. 171 f.) Utifrån systemteorin blir det här tydligt att det svenska skolsystemet från macrosystem ner till microsystem har för många slutna självrefererande system och där kommunikationen, som är nyckeln inom systemteorin, är bristfällig mellan de olika systemnivåerna. Således behövs mer autopoiesis inom den svenska skolan.

En positiv faktor rörande hur det drogförebyggande arbetet fungerar som respondenterna är inne på är som nämnt tidigare att fokus på en god skolmiljö och lärmiljö är något som skolorna upplever fungerar och är något de strävar efter att jobba på i vardagen. Båda skolorna är inne på detta och är medvetna om att drogproblematik är något som är ständigt närvarande i skolmiljöer, oavsett om den är synlig eller inte.

4.4 Avslutande reflektion

Hur man än vrider och vänder på hur det drogförebyggande arbetet ska genomföras så är det trots allt så att droger är illegalt i Sverige idag. Som rektorn på skola A är inne på kan detta användas som argument mot motvilliga elever och vårdnadshavare. Som Amini och Hübinette nämner så har den svenska skolan ett starkt mandat för att legitimera att alla skolor ska ha ett drogförebyggande arbete då det är illegalt och alla elever har rätt till en trygg skolgång. En aspekt som synliggjorts i denna studie är att det är otydligt kring vem som ska göra vad i det drogförebyggande arbetet och på vilket sätt och i vilken utsträckning det ska genomföras. Således verkar det finnas ett behov av tydligare kommunikation på alla nivåer inom det

svenska skolsystemet. Bristen på kommunikation verkar leda till att arbetet ofta faller mellan stolarna och att arbetet som utförs ofta är beroende av att det finns eldsjälar på skolorna som brinner för detta ämne. Respondenterna i studien uttrycker att drogförebyggande undervisning ska ske inom ämnen som naturkunskap, biologi och till viss del inom samhällskunskap, samt att droger ska beröras i idrott och hälsa.

I studien uppkommer här en problematik då varken idrottsläraren på skola A eller på skola B jobbar aktivt med droger utan enbart råkar beröra ämnet i andra delar av undervisningen. Detta trots att det står i det centrala innehållet för idrotts och hälsa 1 på gymnasiet att droger ska behandlas i undervisningen (Skolverket, s. 10 f.). Här upplever respondenterna att det känns främmande med drogundervisning i idrottsämnet. Denna oklarhet kan tolkas som att även här behövs en tydligare kommunikation uppifrån från Skolverket kring inom vilka ämnen det drogförebyggande arbetet ska ingå i. Oavsett så framkommer det i studien att skolorna vill jobba förebyggande och är inne på samma spår som forskningen när de arbetar för att skapa en trygg och utvecklande skolmiljö för alla som verkar inom skolan.

Avslutningsvis uppkommer utifrån denna studie några tankar kring hur undervisningen ser ut rörande droger i till exempel i naturkunskap eller biologi. Det skulle vara intressant att genomföra en följdstudie kring detta där även lärare i dessa ämnen inkluderas. En annan tanke som uppkommer är att det vore intressant att göra en följdstudie där man undersöker hur det drogförebyggande arbetet ska genomföras utifrån Skolverkets perspektiv.

Käll- och litteraturförteckning

Amini, G. & Hübinette, S. (2008). *Narkotikafri skola 2.0: policy, drogtester och andra insatser*. Stockholm: Fri förlag.

Anderberg, M. & Dahlberg, M. (2014). Ungdomar med missbruksproblem – en deskriptiv studie av Mariamottagning. I: *Socialmedicinsk tidskrift*. 91.

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. 2. utg. Stockholm: Natur och kultur.

Bremberg, S. (2008). Narkotikaförebyggande insatser i skolan I: Andréasson, S. (red.) *Narkotikan i Sverige: metoder för förebyggande arbete: en kunskapsöversikt*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.

Börjesson, M. & Palmblad, E. (2013). Styrning och ideologiska dilemman i Skolverkets skolutveckling - exemplet ANDT-undervisning. I: *Sociologisk forskning*. 50:2: Sveriges sociologförbund.

Folkhälsomyndigheten. (2017-10-16).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/andtuppfoljning/om-andt-strategin/mal-och-insatsomraden/>. Hämtad [2017-12-29].

Folkhälsomyndigheten 2016-03-03 *Risk- och skyddsfaktorer*.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel-andts/narkotika-och-halsofarliga-varor/forebyggande-arbete/risk-och-skyddsfaktorer/> [2017-12-27].

Gillham, B. (2008). *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Guttormsson, U., Raninen, A. & Leifman, H. (2017) *Vad vet vi om cannabisanvändning hos unga*. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Hassmén, N. & Hassmén, P. (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. 1. uppl. Stockholm: SISU idrottsböcker.

Ingemann, J.H. (2016). *Vetenskapsteori för samhällsvetare*. 1. uppl. Malmö: Gleerups Utbildning.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Larsson S. (2005). Kvalitativ metod – en introduktion I: Larsson, S., Lilja, J. & Mannheimer, K. (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin, droger.

<http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/droger> Hämtad [2017-12-29].

Payne, M. (2015). *Modern teoribildning i socialt arbete*. 3., svenska utg. Stockholm: Natur & kultur.

Polismyndigheten, Tullverket (2016). *Drogsituationen: Lägesbild i Sverige 2013-2016*. Hämtad [2018-01-04].

Quennerstedt, M. (2007) Hälsa eller inte hälsa – är det frågan? I: *Utbildning och demokrati*. 16.

https://www.researchgate.net/profile/Quennerstedt_Mikael/publication/47787914_Halsa_eller_inte_halsa_-_ar_det_fragan/links/0f3175303a1b971a8e000000.pdf Hämtad [2018-01-10].

Sharon Rødner Sznitman (2007) An examination of the normalisation of cannabis use among 9th grade school students in Sweden and Switzerland I: *Addiction Research & Theory*. (2001-). 15:6. Harwood Academic Publishers.

Skolverket. (2017). *Skolans ANDT-uppdrag*.

https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.193198!/Skolans%20ANDT-uppdrag%20-

[%20en%20genomg%C3%A5ng%20av%20skolans%20styrdokument.pdf](#) Hämtad [2017-12-27].

Socialdepartementet. (2016). *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020*. Stockholm: Socialdepartementet.

Starrin, B. & Svensson, P-G. (red.) (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Stockholm stad 2016-11-29 *Hälsa och trygghet*.

<http://www.stockholm.se/ForskolaSkola/Gymnasium/Elevhalsa-pa-natet/> [2018-01-31].

Svedbom, J. (2012). *Material för skolan om alkohol, narkotika, tobak och doping - inventering, analys och behov*.

https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.189362!/Material%20ANDT%20-%20inventering%2C%20analys%20och%20behov.pdf Hämtad [2017-12-27].

Thor, S. (red.). (2017). *Skolelevs drogvanor 2017*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2., [omarb.] uppl. Stockholm: Liber.

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar:

Syftet med studien är att synliggöra den problematik rörande droger som kan finnas inom skolmiljön, hur skolan arbetar med drogförebyggande arbetet samt hur personal inom skolan upplever att det förebyggande arbetet fungerar.

- Finns det en drogproblematik på skolan?
- Vilket drogförebyggande arbetet finns på skolan?
- Hur fungerar det drogförebyggande arbetet på skolan?

Vilka sökord har du använt?

Droger, drogvanor ungdomar, skola, narkotikafri skola, drogstatistik, drugs, drug prevention, drugs and schools, Antonovsky, vetenskapsteori, forskningsmetoder, "samhällsvetenskapliga metoder", ANDT

Var har du sökt?

Google scholar, libris, DIVA-portal, GIH:s bibliotekskatalog, Skolverket, Stockholms stadsbibliotek, Folkhälsomyndigheten, google

Sökningar som gav relevant resultat

*GIH:s bibliotekskatalog: Antonovsky
SU:s bibliotekskatalog: Samhällsvetenskapliga metoder, forskningsmetoder
Google scholar: drogvanor ungdomar
Google: ANDT, Narkotikafri skola
Skolverket: ANDT*

Kommentarer

Till en början hittade vi mestadels internationell forskning och inget specifikt för Sverige, med tiden fann vi mer lämpligt material för den svenska skolan men det är inget stort utforskat ämne. Då vi fann väldigt mycket internationell forskning men inte lika mycket nationell forskning valde vi att enbart rikta in oss på den nationella forskningen. Utöver det vi nämnt här ovan så har material hittats genom att läsa andra studier och letat sig bakåt på det sättet.

Bilaga 2

Intervjuguide

Frågeställning:

- Upplever skolan att det finns en problematik med att elever brukar droger?
- Vad finns det för drogförebyggande arbetet på skolan?
- Hur upplever skolpersonalen att det preventiva drogarbetet fungerar?

Intervjuguide:

- Har du en uppfattning om det finns elever i skolan som brukar droger?
 - Har du själv misstänkt att någon elev brukar droger?
 - Hur valde du att gå vidare?
 - Vad blev effekten?
- Upplever du att det finns en problematik hos de elever som brukar droger?
 - Hur uppvisas den här problematiken, kan du ge konkreta exempel?
 - Har ni sett något samband mellan elevers frånvaro och droganvändning?
- Tror du att skolpersonalen har en inblick i hur elevernas drogvanor ser ut?
 - Ser ni allt som händer?
 - Berättar elever allt som händer?
- Hur upplever du att elevernas attityd kring droger ser ut?
- Vad finns det för drogförebyggande arbetet?
 - Hur ser arbetet ut?
 - Hur upplever du att arbetet fungerar?
 - Finns det någon handlingsplan?
 - Hur används den i praktiken?
- Vem har det största ansvaret i skolan för att det förebyggande arbetet utförs?
 - Vilka är det som utför det praktiska arbetet?
- Har du tagit del av de olika material Skolverket har framställt rörande ämnet?
 - Är du medveten ifall skolan vid något tillfälle använt sig av dessa?
 - Vad är din uppfattning om dessa?
 - Känner du att det finns tillräckligt med stödmaterial från Skolverket?

- Anser du att det läggs tillräckligt med tid åt det drogförebyggande arbetet?
 - Hur skulle du önska att tiden distribueras?
 - Finns det något du skulle vilja göra annorlunda?

- Är det några andra preparat som eleverna brukar?

- Är det något du under intervjun har funderat på som du gärna skulle vilja ta upp?